پەیامەکانی گەنجان
٢٧

زنجیرەی بابەتە فیکرییەکان ٤

ڕێکەوت
لە تەرازووی ژێریدا

موحەممەد مەلا ساڵح شارەزووری

پەیامەکانی ڕێنوێن بۆ گەنجان

ڕێکەوت

لە تەرازووی ژیریدا

نوسینی:

موحەممەد مەلا صالح شارەزووری

زنجیرە پەیامەکانی گۆڤاری ڕێنوێن ژمارە (٢٧)

- ناوی کتێب: ڕێکەوت لە تەرازووی ژیریدا
- نوسینی: موحەممەد صالح ئەبوبکر شارەزووری
- ناوی زنجیرە: زنجیرەی بابەتە فیکرییەکان
- ژمارەی زنجیرە: ٤
- تیراژ : ٢٠٠٠ دانە
- نۆبەی چاپ: یەکەم
- ساڵی چاپ: ٢٠١٤
- ژمارەی لاپەڕە : ٧٩ لاپەڕە
- دیزاین : ڕەوشت موحەممەد
- پێداچوونەوەی: کۆچەر محمد مەلا صالح
- چاپ : چاپخانەی ڕێ نوێ
- سەرپەرشتیکار : سەرکۆ کریم احمد
- ئیمەیل: renwen٢٠٠٩@yahoo.com
- ماڵپەڕ: www.aubyc.com

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی (١٤٢١)ی ساڵی ٢٠١٤ ی پێدراوە

ئەم بەرهەمە تەعبیر لە بۆچونی نوسەر دەکات

پێشەکی

لە ڕێچکەی بڵاوکراوە کوردییەکاندا لە دەست پێکردنی نوسینی کوردییەوە تا ئەمڕۆ کتێبخانەی کوردی کەلێنێکی گرنگی بێ پڕکردنەوەی مابۆوە.

گرنگی ئەو کەلێنە بە گۆڕینو وەرگرتن نەچەسپی، پێویستی بە کرانەوەی دەستو پەنجەو پێنوسێك هەبوو، بە کەوتنە کاری مێشکێك بە وردبونەوەی بنگایەك، بە بیرکردنەوەی ئاگایەك.

بۆ ئەم مەبەستە پیرۆزە "مامۆستا موحەممەد مەلا سالحی شارەزووری" کەوتە داوێنی — پشکنین بەلاداکردن بۆ ئەوەی لە تەرازووی ژیریی خۆیدا "ڕێکەوت" بکێشێو بیخاتە تەرازووی ڕاستیو گومان لێنەکردنەوە بۆ دۆزینەوەی "پەروەردگار"... بۆ گەڕان بە دووی پزیشکێك لەو ڕۆژە بێبڕانەوەیە، مامۆستا "شارەزووری" لەم بەراورد کردنی ژیرییەدا لەگەڵ ڕێکەوت کەوتە کێشە، بەڵام کێشەیەکی بە بەرهەم، شاعیری گەورە "مەحوی" دەفەرموێ:

ژهرێیکی چوون — احاطة — چییه نیسبەتی لەگەڵ
رۆژێکی بێ نیهایەتو بێ چوونو بێ چونان

لە سەرەتای دروست بونی ئادەمیزادەوە تا ئەمڕۆ کێشەو چەڵەمەو وتە نەبڕاوەیە بەرامبەر بە هەڵوێست لە گومانو راستیدا، هەندێ رێگای سەپاندنیان گرتبوو بۆ چەسپاندنی "راستی"، هەندێکیش رێگای لێوردبونەوەو ژیرییان گرتبوو و گرتوشیانە بۆ دەرخستنی راستیی.

ئەم نوسینە شێوە چیرۆکەی مامۆستا "شارەزووری" یەکەم تێکۆشانە بۆ یەکالاکردنەوەی بڕوا بەرامبەر بە یەکسانیو چەسپاندنی "بیری دروستکەر"، سوپاسی خۆهیلاك کردنی دەکرێ دەربارەی گومان نەهێشتنیو رێگای "پاکی" گرتن بۆ ئاسودەیی دەرونو هەموو خوێندەوارێکی کورد بانگکراوە بۆ خوێندنەوەی بە قووڵی نەك بە سادەیی.

حەمە صالح دیلان

سلێمانی

١٩٧٥/٥/٥

بۆ سەربازی

پــــاش نـــاو خوێندنـــەوەمانو دابەشـــکردنمان بەســـەر ئۆتۆمـبیلەکاندا، بە کاروانێکی سەربازی "القافلة العسكرية" لە هەڵەبجـەوە بـەرەو سـلێمانی بـەڕێ کـەوتین، لـە ئۆتـۆمـبیلێکی "زیل"ی سەربەتاڵدا خۆمـم هەڵسـەپاندبوو، پاش بیرکردنەوەیەکی زۆرو رۆچوون لە دەریای ئەندێشەدا، لە پڕ شێوەی یەکێکم هاتـە پێش چاو کـە سـەری شـۆڕکردبۆوە بـە سـەر کتێبێکـداو لـەبن ئۆتۆمۆبیلەکە لە ترسی هوروژمی بـا خـۆی قـایم کردبـوو، بـە خەمبارییەکەوە دەیخوێندەوە، زۆرم پێخـۆش بـوو، چـونکە لـەو باوەڕەدا نەبووم کە خوێندەوارێکی هاودەمم لەگەڵدا بێـت، وردە وردە لێ نزیك بوومەوە، سەیرم کرد کتێبەکەی دەستی بە زمانی عەرەبییە پتر لێی نزیك بوومەوە هەتا هەستی پێکردم وتی:

ـ فەرموو کاکە.

ـ سوپاس، فەرموو خوێندنەوەکەت تێك مەدە.

ـ وەرە سەر ئەم سندوقە.

ـ چوومە سەر سندوقەکەی تەنیشتی‌و دانیشتم ئەویش دیسان سەری شۆڕ کردەوە بەسەر کتێبەکەیداو ماوەیەکی کەم خۆی خەریککرد، لە دواییدا سەری بەرزکردەوە، وتی:

ـ تۆیش هەر "مکلف"یت؟

ـ بەڵێ.

ـ نازانیی بۆ کوێمان دەبەن؟

ــ بەڕاستیی نەخێر، بەڵام ئەو ئەفسەرەی لە دەزگای "سەربازگریی = تجنید" بوو دەیگوت بۆ "عمارە"تان دەبەن.

ـ وابزانم هەر وایە.

لەم کاتەدا سەرێکی بۆ دەرەوەی ئۆتۆمبیلەکە بەرز کردەوەو بە دەستیشی دەیویست پاکەتەکەی دەربهێنێ‌و جگەرەیەك داگیرسێنێ.

ـ فەرموو.

ـ سوپاس جگەرەکێش نیم.

پاش داگیرساندنی جگەرەکەی‌و مژلێدانی لە ناو دەمە دوکەڵاوییەکەیەوە پرسیارێك دەرهات‌و گوتی:

ـ خەڵکی کوێیت؟

ـ سەیدسادقی شارەزوور.

ـ خوێندەواریت هەیە؟

ـ کەمێك.

ـ ئەمشەو بەندکرایت؟

ـ نەخێر، چونکە ئۆباڵدار "کفیل" م دابوو.

ـــ زۆر باشـــە، کەواتـــە دەبـــێ هـــۆگری یـــەکتریی بـــین، ئـــەوەیش"ج"ی پوورزامـــەو مـــن نـــاوم "کاوەیـــەو خـــەڵکی هەورامانم".

بەڵێ بەو جۆرە لەگەڵ تازە هاوڕێی نێو "زیـل" واگەیشـتینە سلێمانیی لەوێوە بۆ کەرکوك، بۆ بەیانی بۆ بەغداو لەوێشەوە بۆ عمارە.

ـ کاك کاوە شتومەکت وەرگرت؟

ـــ تـەنیا یـەك پـەتوو و "بێرییـە"یـەکی سـەرو جووتێـك "پۆستاڵ" و دەڵێن دەبێ بەیانیش پێش مەلابانگدان دەرچن بـۆ مەشق.

ـ مەشق؟! مەشقی چی؟

ـ ئەو "عریف"ە رەشە دەڵێ، وا بزانم ناوی "رۆمـی عذافـة" یە.

ـ کەواتە لە ئەمڕۆوە بۆمان دەژمێررێت بۆ سەربازی؟

ـ بەڵێ، کەواتە با بنوین شەو درەنگە، نەك بەیانی خەبەرمان نەبێتەوە.

ئەو شەوە بـەناو نوسـتین، بـەیانی زوو هەڵسـتام بـۆ ئـەوەی دەستنوێژ بشۆم، چونکە دەترسام کە بانگ درا ئیتر نـەهێڵن بـە ئاسانیی نوێژەکەم بکەم، دەستنوێژم گرتبوو، لە سەر حەسیرێکی تەنك دانیشتبوم چاوەڕوانی بانگم دەکرد، ئەوەنـدەم زانـی کـاك کاوە لە ژێر پەتووەکەیەوە سەری هەڵبڕی وتی:

ـ دەئیتر ئەم نوێژە نەبڕایەوە؟ وا نەختێکی تر هەڵماندەسـێنن بۆ گۆڕەپانی مەشق.

ـ کاك کاوە وا نییە، ئادەمیزاد هەموو کاتێ ئاتاجی خوایەو نابێت خوای لە یاد بچێت.

ـ خوا خوا... خوای چی؟

ـ ئەو خوایەی ئـەم بونـەوەرەی دروسـتکردوەو ئێمـەی تێـدا دەژین.

بە دەم سەر داپۆشینەوەو خۆپێچانەوە بە پەتووەکەیەوە وتی:

ـ لێت ناگرم، چونکە مامۆستا مەلا "ع" دەرسی وا داویـت. الله اکبر... الله اکبر...

هێشتا لە نوێژەکەم نەبویومەوە کە "نائب عریف حمـە فقـی" بە دارێکەوە بەربووە قاچو قولی سەربازەکانو دەسـتی کـرد بـە "انهض انهض".

ـ کاك کاوە ئەمرۆی سەربازیشـمان تـەواو بـوو، وا "دەوام" خەریکە تەواو دەبێت، با وردە وردە بەرەو گوێی روباری "دجلە" برۆینو نەختێك لە گوێی ئاوەکە دانیشین.

ـ زۆر باشە فەرموو.

پاش رۆیشتنمان بۆ سـەر ئاوەکـەو گورینـەوەی چـەند وتـوو وێژێك:

ـ بە ڕاستی کاك کاوە زۆر دڵخۆشم بە هاوڕێتی ئێوە، سوپاس بۆ خوا، بەڵام...

ـ بەڵام چی؟ توخوا تەواوی بکە.

ـ دەترسم دڵت گەرد بگرێت.

ـ نە بە سەری تۆ دڵم گەرد ناگرێتو زۆرتر دڵخۆش دەبم کە لە هەموو شتێکدا بەرامبەر یەکتر راستو رەوان "صريح" بین.

ـ منیش ئەوەم دەوێت، راستییەکەی سستیی بەرێزتان لە روی ئایینیەوە مایەی دڵتەنگیمەو حەزیش دەکەم هۆیەکەی بزانم.

ـ چۆن تۆ دەڵێیت وادەکەم، حەزدەکەی نوێژیشت بۆ دەکەم.

ـ بۆ من؟

ـ بەڵێ بۆ تۆ، چونکە دڵی تۆم زۆر دەوێتو نامەوێ برەنجێت، ئەگینا من...

ـ بۆچی؟!

ـ راستییەکەی من لام وایە بونەوەر "کون" بە رێکەوت دروست بووە کە راستیش دەکەمو زانستیشم لەگەڵدایە، بەڵام توخوا تۆ زویر مەبە من وا دەزانم کە ئاین بریتییە لە ئەندێشەیەك دەوڵەمەنەکان دروستیان کردووە بۆ ئەوەی سواری

هەژارەکان بنێ پێیو ژیانیان لێ بسێنن، بە کورتی من بە چەکی دەستی دەوڵەمەندی دەزانم بۆ گیانی هەژارەکانو بڕوام بە نادیار "غەیب" و مەیی نییە! چونکە زانست گاڵتە بەم جۆرە شتانە دەکاتو بە داخەوەم بۆ تۆو لاوێکی وەك تۆ کە چاوڕاوت لێکراوەو راستیت لێشاراوەتەوە.

- نەك زویر نابم، بەڵکو سوپاست دەکەم لە بەر دوو هۆ:

یەکەم: سەربەست بویت لە دەربڕینی رازی دڵت.

دووەم: تەمەڵ نیت، چونکە زۆربەی بە ناو موسڵمانەکان هەموو باوەڕێکی راستییان هەیە کەچیی لە بەر تەمەڵی وازیان لە ئایینەکەی خۆیانو نەریتیی چەند ساڵێان هێناوە، بەڵام ئەوەی تۆ کردوتە بە بەڵگە، تەنیا بەڵگەی دەستی تۆ نییە، بەڵکو زۆربەی لاوەکانی ئەمڕۆمان بە پێشێل کردنی راستیی و تێنەگەیشتن لە راستیی زانیاریو تاوانبار کردنی زانیاری بێتاوان ئەمەی تۆ بەڵگەیانە. جا لە بەر ئەوەی بە هاوڕێت دەزانمو بەختیاری تۆم دەوێ، ئەگەر ماوەم بدەیتو سەرت نەئێشێت حەز بەوە دەکەم ئەم بەڵگانەی بەڕێزتان بە پێی

زانیاری کەمی هەردوکمانو ئەو کتێب و زانیارییانەی بەرچاومان کەوتوە بخەینە ژێر وردبین (میکرۆسکۆب)ی ژیرییەوە، تاکو راستیمان لێ ون نەبێو تۆیش لەوە زیاتر بەزەییت بە مندا نەیەتەوە.

ـ ئێمەی دەربەدەرو دوور لە هەموو کەسو کارو دوور لە هەموو کتێبخانەیەك ئەگەر رۆژانمان بەم جۆرە شتە بە کەڵکانە بە سەر بەرین گەلێ چاکترە، بەڵام توخوا باسی ئاینو مامۆستای ئایینم بۆ مەکە، چونکە نەزانترین گەلو دواکەوتوترین گەل گەلانی موسڵمانی ئەمرۆمانە.

ـ لەگەڵتم... راست دەکەیت، بەڵام نەك تەنیا ئیسلام، بەڵکو هەموو ئایینێك، لەم رۆژەدا رۆڵەکانی بە شارەزایی ئەو ئایینە وەرناگرنو لێی ناکۆڵنەوە، بەڵکو ئەگەر بەچکە گاور بوو گاورە، بەچکە جوو بوو جووە، بەچکە موسڵمان بوو بەپێی سەرنامە "دفتر النفوس" موسڵمانە، بێ ئەوەی هیچ لەم ئایینە بزانن، بەڵکو شارەزاییان لە بیرو باوەڕەکانی تردا زیاتر هەیە، کەواتە ئیسلام جیایەو موسڵمان جیایە، ئیسلام شتێکی ترەو موسڵمان

شتێکی تره، "جەماڵەددینی ئەفغانی" لە کاتی خۆیدا گوتویەتی: "ئەگەر بمانەوێ رۆڵە سەربەستەکانی ئەوروپا بانگ بکەین بۆ ئیسلامییەت دەبێ لە پێشدا بڵێین خۆمان موسڵمان نین، چونکە ئەوان لە ئێمەوە سەیری قورئان دەکەن و کە سەیریش دەکەن چی دەبینن؟ گەلێکی نەزان و نەخوێندەوارو چەقیوی ناو قوڕی ئەفسانە، کاتێ ئێمە بەو جۆرە دەبینن دەڵێن ئەگەر ئەم کتێبە (قورئان) راست بوایە شوێنکەوتەکانی بەو جۆرە دواکەوتوو نەدەبون".

جا بۆیە پێت دەڵێم کە ئیسلام زۆر دوورە لە ئێمەی بە ناو موسڵمانەوە، ئێمە باسیی ئیسلام دەکەین، نەك موسوڵمان. .

ـ باشە فەرموو.

ـ تۆ دەفەرمویت:

یەکەم: بونەوەر بە رێکەوت و لە خۆیەوە دروست بووە.

دووەم: ئاین چەکی دەستی دەوڵەمەندە بۆ گیانی هەژاران.

سێهەم: زانیاری گاڵتەی بە "غەیب و مەیب" دێ.

ئەوەی بەلای منەوە گرنگ بێتو بەوێ زۆرتر لەگەڵت بدوێم بیانوی یەکەمتە، بەسەر پێیەکەوە بۆ دووەم بەڵگەت پێ دەڵێم: ئاینو بیروباوەڕی ئایینی لە کاتێکدا هاتووە کە نە سەرمایەداریی هەبووەو نە دەرەبەگو نە خاوەن دارایی، ئاین هەر لە یەکەمین قۆناغی کۆمەڵایەتی ئادەمیزادەوە هەبووە، پێش ئەوەی چینایەتی لە نێو ئادەمیزاددا دروست ببێت، وا بزانم مێژووش لایەنی من دەگرێت، ئێستاش وا بلێسەی ئاگری سەرمایەداری خەریکە لە جیهاندا دادەمرکێت ئاین هەروەکو خۆی ماوەو ئەرکی سەرشانی خۆی لە ناو گەلی بێچینایەتیدا بەجێ دەهێنێ، ئەمە بۆ بەڵگەی دوهەمتو لە وەڵامی بەڵگەی سێهەمیندا دەڵێم، راست نییە کە دەڵێی زانیاری لاقرتیی بە نادیار دەکات، چونکە زانیاریی خۆی تا بینەقاقەی لە ناو نادیاردا چەقیوە ئیتر چۆن گاڵتەی پێدەکات؟

ـ زانست لە ناو غەیبدا چەقیوە، چۆن!؟ زانست دەڵێ:

ئەوەی نەچێتە ژێر وردبین "میکرۆسکۆب"ەکەمەوەو نەیبینم بە بونی دانانێم.

ـ راست ناكەيت، وا نییە، زانیاریی باسی هێزی راكێشانی "جاذبية" دەكات بێ ئەوەی بیبینێ، یان باسی ئەلیكترۆن دەكات یان باسی شەپۆلەكانی بێتەلو رادیۆو تەلەفزیۆن دەكات، یان باسی كێشەری موگناتیسی دەكات بەبێ ئەوەی هیچ لەم یەكێك شتانە ببینێ.

بەلاّم وەكو لە پێشەوە پێم وتیت هەمووی هۆی یەكەمین بیانوتە كە بەرچاوی گرتوی، ئەگەر باوەڕت هەبوایە بەوەی كە یەكێك ئەم بونەوەرەی دروست كردووە ئەوا بەو جۆرە تووشی نەخۆشی رێكەوت نەدەبویتو ئەم سەرلێشێواوییەت بەسەردا نەدەهاتو بەو جۆرە بێباوەڕ نەدەبویت.

جا وا كاتمان تەواو بوو نزیكی لێدانی بەشە خواردن "قصعه"یش هاتووە بالێرەدا باسەكەمان بە جێبهێلێن بۆ بەیانیو تا سبەینێ سەعات دوو نیو خوات لەگەڵ.

نرخی رێکەوت لە بارەگای زانیاییدا

ـ کاك کاوە وا کاتژمێر دوونیـوەو وا بـزانم کاریشـ ـت نییـەو منیش هەندێك بەرگی سەربازیم وەرگرتووەو قۆپچـەکانی ، ، با برۆین بۆ سەر روبارەکەو بـە دەم گفتوگـۆوە ئـەم قۆپچـانەش دەدورمەوە.

ـ زۆر باشە فەرموو.

پاش ماوەیەك دانیشتن لە سەر رووبارەکە گوتم:

ـ با لە سەر باسەکەی دوێنێمان برۆین.

ـ فەرموو، منیش خۆشحاڵم.

ـ فەرموتان بونەوەر بە رێکەوت دروست بووە؟

ـ جا بۆ تـۆ وادەزانـی کـە رێکـەوت بـەپێی هـۆش (عقـل) ناقەومێتو نابێت؟ بڕوات بە رێکەوت نییە؟ وا دەزانی ئەستەمە "مستحیل"؟

ـ دەتوانین بڵێین بەڵێ ئەستەمە "مستحیلە" و دەتوانین بڵێین نا، ستەم نییە، بـەڵام ئەگـەر شـێوەی پرسیارەکەت بگۆڕیـتو بڵێی:

ئایا نرخی ڕێکەوت لە بارەگای زانیارییدا چەندە؟ باشترە.

ـ باشە ئایا نرخی ڕێکەوت لە بارەگای زانیارییدا چەندە؟

ـ زۆر باشە، فەرموو یەك... دوو... سێ...

ـ ئەوە چییە دەرزیم بۆ چییە؟!

ـ ئەو "دە" دەرزییە بگرە، یەکێکیان بچەقێنە بە زەویداو نوکی یەکێکی تریان بکە بە کونی دەرزی داچێنراودا، ئێستا ئەگەر یەکێك کە ئاگای لە چۆنێتی ئەم کارە نەبێت‌و بڵێ: ئایا ئەم دەرزییە چۆن کراوە بە کونی ئەوەی تردا؟ بۆ وەڵامەکەی دوو کەس کە هەردوکیان لە ناو کۆمەڵدا بە ڕاستگۆ ناسرابن، وەڵامیان دایەوە، یەکەمیان وتی: پیاوێکی لێزان لە دوری (١٠) مەتر ئەم دەرزییەی فڕێداوەو چوەتە ناو کونی ئەوی ترەوە... دووەمیان وتی: "نا، منداڵێکی کوێری زگماك فڕێیداو چووە کونی ئەوی تریانەوە. ئایا کامیان ڕاست دەکەن؟

ـ ژیریی دەڵێ: پیاوی یەکەم ڕاست دەکات، بەڵام ڕێگای ڕاستیی پیاوی دووەمیش هەیە.

ـ ئەی هەر بەم شێوەیە دەرزی سێهەمیش کرابوو بە کونی دەرزی دووهەمدا ئێستا کامیان راستتر دەکەن؟

ـ وتەی پیاوی یەکەم دڵباشتر دەیگرێت، بەڵام هەر لەوانەیە وتەی پیاوی دوهەمیش راست بێت.

ـ ئەی ئەگەر ئەو (١٠) دەرزییە بەم شێوەیە هەریەکەیان کرابێت بە کونی ئەوی تردا، ئایا نرخی رێکەوتەکەی پیاوی دووەم دەمێنێ؟

ـ نەخێر... بەڵام...

ـ بوەستە... خۆ ئەگەر یەکێك لەو مرۆڤانەی خوا لە ئاستیان دەفەرموێت: (وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا)... هات و وتی: ئەستەمی ژیریی (المستحیل العقلی) جیایە لەگەڵ ئەستەمی ئاسایی (المستحیل العادی) لەوانەیە پیاوی دووهەم راستتر بکات تۆ دەڵێی چی؟

ـ بڵێم چی؟!

ـ ئێ، با بڵێین راست دەکات، ئەی ئەگەر ئەم (١٠) دەرزییە هەریەکەیان ژمارەیان لێدرابوو لە (١) وە هەتا (١٠) بۆ هەر

دەرزییەك ژمارەی تایبەتی خۆی و بەم جۆرەیش کرابوو بە کونی یەکتردا و هەر ئەم پیاوە زۆر بلێیە وتی: ئەم دەرزییانە لە تورەکەیەکدا بون‌و منالێکی کوێر دەستی کرد بە ناو تورەکەکەداو بە رێکەوت هەر یەکەیان بەپێی ژمارەی خۆی یەك لەدوای یەك هەموو دەرزییەکانی دەرهێناو هەڵیدان کەچی هەر بە رێکەوت چونە کونی یەکترەوە تا بەم شێوەیە کە دەبینی و ئەم پیاوە هەوڵی تاشینی بەلگەی دەدا بۆ سەلماندنی وتەکەی، ئایا بڕوای پێدەکەی؟

ـ دیارییە؟ نەخێر، چونکە جێگای بڕوا نییە.

ـ ئایا دەزانی بۆچی بڕوای پێناکرێت؟ باپێت بڵێم.

ـ فەرموو.

ـ هەر کاتێك ژمارەی شتی تێکەڵاو کەم بێت ئەوە رێژەی رێکەوت زیاد دەکات‌و بە پێچەوانەوە کەم دەکات، واتە ئەگەر دوو شت بون ئەوە رێژەی رێکەوت وەك یەکێك دژی دوو بوەستێ وایە، خۆ ئەگەر (١٠) شت بون، بۆ هەر یەکەیان وەکو (١) بێت دژی (١٠) وایە، چونکە هەریەکەیان ماوەی دەرچونی هەیە وەك

ئەوی تر بیٚ زیادو کەم، خۆ ئەگەر زیاتر بیٚت، ریٚـژەی ریٚکـەوت نەك کەم، بەڵکو هەر نامیٚنیٚ، ئیٚستا بڵیٚین مناڵە کویٚرەکە یەکەم دەرزیی بە پیٚی ژمارەی خۆی دەرهیٚنا وەکو یـەك دژی دە وایـە، بەڵام ئەگەر دەرزیـی (۱و ۲)هـەمی دەرهیٚنـا وەکـو یـەك دژی "سەد" وایە، چونکە هەریەکەیان جەنگ لەگـەڵ خانـەی یـەکان دەکات کەواتە دژی سەد دەگریٚتەوە. وە ئەگەر مناڵەکە (۱ و ۲ و ۳) هەم دەرزیی هـەر یەکـەیان بـەپیٚی زنجـیرەی ژمارەکـانو بەسەر یەکەوە دەرهیٚنا، ئەوە ریٚژەی ریٚکـەوت وەکـو یـەك دژی هەزار وایە، خۆ ئەگـەر هـەر (۱۰) دەرزییەکـەی بـە ریٚکـەوت دەرهیٚنـا بـەپیٚی ژمـارەی خۆیـانو یـەك لـە دوای یـەك هـەر بە"ریٚکەوت" ئەوە یەك دژی دە ملیار دەوەستیٚ...

ـ دە ملیار!؟

ـــ بـەڵیٚ ئەمـە تـەنیا دەرهیٚنـانی دەرزییـەکان لـە نـاو تورەکەکەدا، ئـیتر بیٚجگـە لـە هەڵـدانو چـەقین بـە ریٚکـەوت. فەرموو ئەوە پیٚنوسو ئەوەیش پشتی پاکەتەکە لیٚکی بدەرەوە.

ـ بەڵیٚ راستە.

ـ قەیدی نیە، ئەمەش هەر ڕێی تێ دەچێتو لەوانەیە ڕاست بکات، شتێکی تر.

ـ فەرموو.

ـ ئەگەر تۆ خاوەنی چاپخانەیەك بیتو ئەو چاپخانەیە نیو ملیۆن پیتی تێدابێت، یەکێ لە کرێکارەکانی چاپخانەکەت هاتو وتی:

ئەمشەو بومەلەرزەیەکی گەورە قەوماو هەموو پیتەکانی چاپخانەو کاغەزو کلێشەکان هەموویان تێکەڵاو بونو پژان بە سەریەکداو لەم تێکەڵاو بونە بە ڕێکەوت ڕستەیەکی ماندار کە لە (١٠) وشە پێکهاتبێ چاپ بووە، ئایا بڕوای پێی دەکەیت؟

ـ دەتوانم بڵێم بەڵێ، هەر چەندە نەختێك زەحمەتە.

ـ ئەی ئەو کرێکارە بڵێت:

هەر بە هۆی ئەو بومەلەرزەوە دیوانێکی شیعر بە ڕێکەوت چاپ بوو کە لە هەموو ڕویەکی وێژەوانییەوە تەواوە و لە ئەوپەڕی وردەکاریدایە لە ڕووی کێشو سەروا "قافیە"و ماناو

ڕێزمانەوەو هیچ نارێکیی تیا نییەو پتر لە (٥٠٠) لاپەڕە، ئایـا بڕوای پێ دەکەیت؟

ـ نەخێر.

ـ بۆچی؟

ـ چونکە درۆکەی دیارەو بە هـیچ شـێوەیەك جێگـای بـاوەڕ نییە.

بەهۆی بومەلەرزەکەیـەوە چـۆن کتێبێـك بـەو شـێوەیەو لـە (٥٠٠) لاپەڕە پێکهاتبێ چاپ دەبێت!؟

ـ باپێت بڵێم بۆچی نابێت، ئەگەر دەرهێنـانی (١٠) دەرزیـی ژمارە لێدراو یەك لەدوای یەك بریتیی بێت لـە یـەك دژی (١٠) ملیار، ئەی دەبێ (١) دژی (چەند) بوەستێت بۆ دروسـت بـونی کتێبێك کە (٥٠٠) لاپەڕە بێتو هەر لاپـەڕەی بـەلای کەمـەوە (٨٠٠) وشەی ڕێكو پێکی تێدابێت، لێرەدا نرخی ڕێکەوت دژی چەند ژمارەیەکی زۆر زۆر زۆر کاك کـاوە ئەگـەر بڵێیـت ملیـار ملیار ملیار هێشتا هەر کەمە.

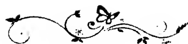

پـاش ماوەیـەك بێـدەنگیی بـۆم دەركـەوت لـە وتـەكانم تێگەیشتووە، وتم:

ـ بەڵێ كاكە گیان ئەمە بۆ كتێبی چاپخانەیەك كە وشـەكانی بە تەزبیحی دەستی یەكێك لە سۆفیەكانی بیـارە دەژمێردرێـت، ئەی چیی دەڵێیـت بـۆ كتێبـی خـواو وشـەی خـوا؟ كـە خـۆی دەفەرموێت: (قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَداً) (الكهف: ١٠٩) واتە: موحەممەد بلێ بەبێ بڕواكان ئەگەر ئـاوی هـەموو دەریـاو زەریاكان ببن بە مرەكـەبو وشـەكانی خـوای پـێ بنوسـرێتەوە، دەریاو زەریاكان وشك دەبن پێش ئەوەی وشەكانی خوا تەواو بن، ئەگـەر ئەوەنـدەی تـریش دەریـا بهێـنن بـۆ نوسـیینەوە، هـەر وشەكانی خوا تەواو نابن.

هەروەها دەفەرموێت: "وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ" (لقمـان: ٢٧) واتـە: ئەگەر هەرچی درەخت هەیـە لـە سـەر ڕوی زەوی بكرێن بە پێنوسو دەریاو حەوت دەریـای تـریش بـبن بـە

مرەکەبو وشەکانی خوای پێ بنوسرێتەوە، هێشتا وشەکانی خوا هەر تەواو نابن.

ـ مەبەست لە کتێبی خواو وشەی خوا "قورئان" نییە؟

داواکارم بە چاوێکی بەرزتر سەیری قورئان بکەیتو زیاتر بۆی ڕۆبچیت، نەخێر مەبەستی خوا قورئانو وشەکانی قورئان نییە، قورئانێکی کەمی دیاریکراو و نوسراو لە چەند لاپەڕەیەکی کەمداو دەخوێنرێتەوە لە ماوەیەکی کەمدا، کەی نوسینەوە پێویستی بە حەوت دەریا هەیە؟ نەخێر مەبەستمان لە بونەوەرە.

چۆن وشەکانی خوا تەواو دەبێت کە هەموو ئەتۆمێك لە ئاوی دەریاکانو هەموو کلۆرۆفیلی درەختەکانو درەختەکان خۆیان وشەی خوان، بە ڵکو هەموو بونەوەر لە ئاتۆم، ڕەگەزایەتی، یاسا، ڕژێم، ڕێژە، پەیوەندیی، قەوارە، تۆپەڵە، بارستایی، کێش، ماوە، کات، وێنە، شێوە، ڕەنگ، دانیشتنو هەڵسوکەوت، چۆنێتییو جۆر...هتد، وشەی خوان، بەڵێ وشەی (خوا)ن.

جا ئێستا کەوتینە سەر باسەکەمان، فەرموو لەگەڵم با هەندێکی کەم بە چاوی هۆش‌و ژیرییەوە سەیری هەندێ لە دروستکراوەکانی خوا بکەین هەتا بزانین ئەم بونەوەرەی ئێمەی تێدا دەژین چۆنە؟

هەر لە پەیوەندی نێوان پارچەکانی‌و ئەندازەو یاساو جوڵانەوەو... هەتا دواییەوە، پێشەکیی با نەختێك گوێ رایەڵین بۆ قورئان‌و بزانین چیی دەفەرموێت، جا دوایی بەراوردی بکەین لە وتەکانی زانیارییدا هەتا بزانین نرخی رێکەوتەکەی بەرێزتان بەرانبەر بە هاوسەنگی دروست بونی بونەوەر چەندە؟

خوا دەفەرموێت: "إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ" (القمر: ٤٩) واتە: ئێمە (خوا) هەموو شتێکمان بە ئەندازە دروستکردووە.

هەروەها دەفەرمێت: "وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ" (الرعد: ٨). واتە: هەموو شتێك لای خوا بە ئەندازەیە.

هەروەها دەفەرموێت: "أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ" (الأعراف: ١٨٥) واتە: موحەممەد تۆ بڵێ با سەیری ئاسمان‌و زەوی بکەن‌و بزانن چییان تێدا هەیە.

هەروەها دەفەرموێت: "وَكَأَيِّن مِّن آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ" (يوسف: ١٠٥). واتە: هەر نیشانەیەكی بونی خوا بكەوێتە بەر چاوی بێباوەڕەكان لە ئاسمان یان لە زەوی ئەوان ڕووی لێهەڵدەچەرخێنن.

هەروەها دەفەرموێت: "أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا" (مریم: ٦٧). واتە: ئەوە بۆ ئادەمیزاد لە یادی نایەت كە ئێمە دروستمان كرد لە بون بێ ئەوەی لە پێشدا شت بوو بێت.

هەروەها دەفەرموێت: "فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ * وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ" (الواقعة: ٧٥ ـ٧٦). واتە: سوێند دەخۆم بە ڕێ و شوێنی "مەڵبەندی" ئەستێرەكان كە ئەمەیش سوێندێكە ئەگەر بزانن زۆر گەورەیە... بەڵێ كاك كاوە زۆر گەورەیە.

هەروەها دەفەرموێت: "وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ" (النمل: ٨٨). واتە: هەر كە كێوەكان بەدی

دەکەیت وا دەزانی وەستاون، کەچیی لـە راسـتیدا نەوەسـتاون، بەڵکو وەك پەڵە هەور دەڕۆن.

هەروەها دەفەرمویێت: "وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُم مِّن الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلاً" (الإسراء: ٨٥). واتـە: بێباوەڕەکان پرسیاری چۆنێتی "گیان"ت لێدەکەن، تۆیش پێیـان بڵێ: گیان لە فەرمانە نادیارەکانی خوایـە ئێـوە نـاتوانن بـزانن چییە، ئێوە زانیارییەکی کەمتان دراوەتێ... بـەڵێ کـاك کـاوە ئادەمیزاد هەرچەند زانا بێت هەر زانیاری کەمە.

هەروەها دەفەرمویێت: "أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقاً فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاء كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ" (الأنبيـاء: ٣٠) واتـە: ئایـا بێباوەڕەکـان سـەیر ناکەن ئاسمـانو زەوی یـەك تۆپەڵـە بـونو لـە دواییـدا جیامـان کردونەتەوە، پەیوەندی ژیانی هەموو زیندەوەرێکمان بەستووە بە ئاوەوەو بە هۆی ئاوەوە زیندون، ئیتر بۆ باوەڕ ناهێنن بـە خـواو خۆیان گێل دەکەن؟ کاك کاوە ئەوەش بزانە کـە موحەمـەد ﷺ

بیردۆزیی سەدیییەکانی نەخوێندوەو " سێر جێمس جێنز"یشی نەدیوە.

یـان دەفـەرموێ "ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء وَهِيَ دُخَانٌ" (فصلت: ١١). واتە: کاتێ خوا ویستی ئاسمان دروست بکات دووکەڵ "هەڵم" بوو ئایا زانستەکەی سەدەی بیستیش هەروا نالێ؟

ئەمەی پێشەوە هەندێك بوو لە وتە پیرۆزەکانی قورئان، ئەو قورئانەی هاتۆتە خوارەوە بۆ "موحەممەد"ێکی نەخوێندەوارو پەروەردەی ناو نەزانترین گەلی ئەو سەردەمەو دوور لە هەموو شوێنە زانیارییەکانی ئەو کاتەی وەك "ئەسکەندرییەو ئەسینا و شام"، نەك تەنیا خۆی خوێندەواریی نەبووە، بەڵکو لەو ناوچەیەشدا خوێندەوارێکی ئەو تۆی تێدا نەبووە.[1]

کەچی لەم سەدانەی دواییدا بەهۆی زانستی نوێوە وردەکاری قورئانو پلەو پایەی بەرزی قورئانمان بۆ دەردەکەوێت.

---

[1] داوا کارم خوا پارمەتیم بدات بۆ چاپکردنی کتێبی "ئایا قورئان دانراویی محمدە" زۆر شتی ترمان بۆ ڕووندەبێتەوە کە ئێستا نەزاندراوە.

جارێ با ئەم فەرمودانەی قورئان لێرەدا بەجێ بهێڵینو بـڕۆین بۆ سەیری نوسراوەکانی زانستی بـەراوردێکی ژیرانـەیان بکـەین لەگەڵ فەرمودەکانی قورئاندا بۆ دۆزینەوەی راستیی.

وا کاتیشمان تەواو بوو نەوەك فریای بەشەخۆراکی "قصعە"ی ئێوارە نەکەوین، تـا سـبەینێ سـەعات (٢,٥)ی پـاش نیـوەڕۆ خوات لەگەڵ.

ئاسمان

(سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ) (فصلت: ٥٣)

ـ جا ئێستا کاك کاوە کام زانیاری بدەینە بەر تیشک [illegible]ست هەتا جێگای دەستی تاقە خوامان بۆ دەربکەوێ؟

ـ ئارەزووی تۆیە.

ـ کەواتە با نە بە ئارەزوی منو نە بە ئارەزوی تۆ بێت، بەڵکو با بە ڕێبازی قورئان بڕۆین، چونکە قورئان هەر کاتێك داوای وردبونەوەی دروستکراوەکانی خوا لە مرۆڤ دەکات لە ئاسمانەوە دەست پێدەکات وەك دەفەرموێت: (أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ مِن شَيْءٍ" (الأعراف: ١٨٥) واتە: ئەوە بۆ سەیری دروستکراوەکانی خوا ناکەن لە ئاسمانو زەویو بزانن چەند شتی سەرسوڕهێنەری دروستکردوە.

ـ باشە بۆ ئاسمان، فەرموو سواری ئۆپۆللۆی ئەندێشە ببە.

ـ جا ئێستا کاك کاوە باسی کام ئاسمانت بۆ بکەم؟ ئەم ئاسمانەی خوا بەو جۆرە بە گرنگیی ناوی دەباتو زانستی نوێ بۆی دەرکەتووە، ئەو کاتەی کە قورئان هاتووەتە خوارەوە

گرنگیی ئەم ئاسمانە بەم جۆرە بە ئەندێشەی کەسدا نەهاتوەو نەیانزانیوە کە ئاسمان ئەوەندە فراوانە.

جا هەروەك لە جوگرافیادا خوێندوتە تیشك لە یەك چرکە (پانیە)دا ماوەی (١٨٦) هەزار میل یان (٣٠٠) هەزار کیلۆمەتر دەبڕێت، هەروەها لە یەك خولەك (دقیقە)دا (١١ ملیۆنو ١٦٠ هەزار میل) دەبڕێت، هەروەها لە ساڵێکی ئێمەدا تیشك ماوەی شەش ملیۆن ملیۆن واتە نزیکەی شەش هەزار ملیار میل دەبڕێت.

ئەم ماوە ناو نراوە بە ساڵی تیشکی (السنة الضوئیة)، بۆ ئەوەی بتوانین ئاسمانی پێ بپێوین، واتە ئەگەر وتیان فلانە ئەستێرە یەك ساڵی تیشکی لە فیسارە ئەستێرەوە دورە مانای ئەوەیە شەش هەزار ملیار میل لێیەوە دورە.

کاك کاوە مانگ نزیکترین پارچەی ئاسمانییە لە ئێمەوە، تیشکەکەی بە کەمتر لە دوو چرکە دەگاتە زەوی، چونکە (٢٤٠) هەزار میل لێمانەوە دوورە، بەڵام خۆر لە ماوەی (٨) خولەك (دقیقە)دا تیشکەکەیان دەگاتێ، چونکە (٩٣) ملیۆن

میل لێمانەوە دوورە، بەڵام ئایا دەزانی کە ئێمەو مانگو کۆمەڵەی خۆر "المجموعة الشمسية" هەموویان دراوسێو زۆر لە یەکەوە نزیکین؟ دورترین ئەستێرە "داڵی فڕیو = النسر الطائر"ە، کە ماوەی (١٤) ساڵی تیشکی لێمانەوە دوورە.

ـ بە خوا زۆرە (١٤) ساڵی تیشکیی؟!

ـ ئەمەش هیچ نییە، لە دوای ئەمەوە ئەستێرەی "داڵی نیشتوو = النسر الواقع" دێت کە (٣٠) ساڵی تیشکیی لێمانەوە دورە دوای ئەمانیش ئەستێرە هەیە کە هەزار ساڵی تیشکیی لێمانەوە دورە، ئەمانەش هەموویان لەگەڵ خۆمان لە یەك کەشکەشان "مجرة" دا دەژین کە پێی دەگوترێت کەشکەشانی ڕێگای کاکێشان (مجرة درب التبان) و لە دوای ئەم کەشکەشانی خۆمانەوە (سدیم) هەیە وەك "سەدیمی ڕستە ژنە = سديم المراة المسلسلة" کە یەك ملیۆن ساڵی تیشکی لێمانەوە دوورە، لە دوای ئەم بە هەزاران سەدیمی تر هەیە، بەڵام نایەنە ژێر زانستی زاناکانی سەدەی بیستەوە، بەسە بۆ فراوانیی ئاسمان کە خوا دەفەرموێت: "وَالسَّمَاء بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ"

(الذاريات: ٤٧) ئەوەتە ئاسمانمان دروست کردووە بە هێزو بەردەوامین لە سەر پانو پۆڕ کردنی. ئەمە بۆ فراوانی ئاسمان، بەڵام ئایا ژمارەی ئەستێرەکان چەندن؟

جاران بە هەزار ئەستێرەیان دەژمارد، لە دواییدا بە ملیۆنو ملیار دەیانژمارد، بەڵام ئێستا زاناکان دەڵێن هەر تەنیا ئەم کەشکەشانەی ئێمە تیایدا دەژین پتر لە (٣٠) ملیار ئەستێرەی تێدایە و چەند کەشکەشانی تر هەن لە دوای ئەمەوە کە تا ئێستا (٥٠٠) کەشکەشانیان دۆزیوەتەوەو زاناکان دەڵێن ئەگەر ئامێری چاکتر هەبێ لەوانەیە پتر لە ملیۆنێک کەشکەشانی تر هەبێت.

کاك کاوە، قورئان دەفەرموێت "وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ" (یس: ٣٨) واتە: خۆریش خول دەخوات لە خولگەی خۆیدا، ئەوەیە فەرمانی خوای بە دەسەڵاتو زانا، هەروەها دەفەرموێت: "وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ" (یس: ٤٠) واتە: هەموو ئەستێرەکان هەریەکەیان لە گەردونی خۆیدا مەلەوانیی دەکا.

کاکە گیان چەند سەدە دوای پێغەمبەر ﷺ زاناکان وایان دەزانی ئەم ئەستێرانە ماون لە جێگای خۆیانداو ناجولێن‌و پێیان دەوتن "کۆمەڵی ئەستێرە چەسپاوەکان = الثوابت" کە هەتاویش یەکێك بوو لەو کۆمەڵە، بەلاّم لە دواییدا زانست سەلماندی کە قورئان راست دەکات‌و زاناکانی دوای پێغەمبەر ﷺ بە هەڵە چوون. زانست سەلماندی نە خۆرو نە هیچ ئەستێرەیەك وەستاو نییە، بەڵکو هەموویان مەلە دەکەن، بەڵێ لە دەریای بێبنی ئاسماندا مەلە دەکەن‌و هەریەکەیان شوێنی تایبەتی مەلەکردنیان بۆ دیاری کراوەو کەسیان لە کەسیان ناکەون‌و هەتا جیهان دەمێنێت. ئافەرین رێکەوت بۆ خۆت‌و ئیشت!

- بۆ خۆریش دەگەڕێت؟

- بەڵێ، ئەی ئەوە نییە قورئان دەفەرموێت: "وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا" (یس: ٣٨) زانست هیچ کاتێك دژی قورئان نەوەستاوەو بۆ زاناکان دەرکەوتووە بەبێ هیچ گومانێك کە خۆر لە ماوەی (٢٦) رۆژی ئێمەدا جارێك بە دەوری خۆیدا دەسوڕێتەوە.

ـ دەی دەی من زۆر حەزم لە باسی گەردونزانییە بە تایبـەتی کە ئەم باسەیش پەیوەندی هەیە بە فەلسەفەوە.

ـ چیت بۆ بـاس بکـەم، کتێبێکـی گەردونناسـیی "فلکـی" بکڕەو بیخوێنەرەوە بزانیت ڕێکەوت چەند بە دەسەڵاتو هێـزەو تاکو بۆت دەربکەوێ کە خـۆر هەیـە (٥٠٠) هـەزار ئەوەنـدەی خۆرەکەی ئێمە روناکی زیاترە، ئەو ئەستێرەی خۆمان پێی دەڵێین "گەلاوێژ = الشعری الیمانیة" و دەمەو بـەیانی هەڵـدێت (٢٦) ئەوەندەی ئەو هەتاوەی خۆمان روناکیی بـە هێزتـرە، ئەمـە لـە بارەی روناکی خۆرەوە، خـۆ لـە بـارەی گەورەییـەوە... زاناکـان دەڵێن ئەو تۆزەی لەگەڵ تیشکی هەتاودا دێتە ژورەکەتـەوەو لـە ناو تیشکەکەدا مەلە دەکات، قەوارەی ئەو تۆزە چەندە لـە چـاو قەوارەی هەموو زەویدا قەوارەی هـەتاویش ئەوەندەیـە لـە چـاو قەبارەی کەشکەشانی "رستە ژنە = سدیم المراة المسلسلة" دا جا بـۆ ئـەوەی بزانـی قـەوارەی ئـەم سـەدیمە چـەندە پێـت دەڵـێم قەوارەکەی هەزار ملیار ملیار ملیار ئەوەندەی هەتاوە، چـونکە تیرەی ئەم سەدیمە (٣٠) هەزار ساڵی تیشکییە.

ـ ماشاء الله... ماشاء الله...

ـ ئەی بۆ نالێیت: "ماشاءت الصدفة... ماشاءت الصدفة"؟

وا کاتژمێریش بە چپە پێمان دەڵێت: "هەڵسن و بڕۆن کات درەنگە" و تا سبەینێ بە خوات دەسپێرم.

لانكۆڵەكەمان

"الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا" (طه: ٥٣)

ـ كاك كاوە ئەمڕۆ زەوی "ئـەو لانكۆڵـەی ئێمـەی لـە سـەر دەژین" دەكەین بە بەڵگـە بـۆ بـونی خـواو بـە درۆخسـتنەوەی هاوەڵەكانی بەرێزتان رێكەوت پەرستەكان، جا ئێستا بـا بـزانین بۆچی زەوی لە ناو هەموو ئەستێرەكانی تردا بـە كـەڵكی ژیـان دێت؟ بزانین خوا ئەم بارستاییو كێشەرو جمەجوڵە تایبەتییـەیو هەواو ئاو و بە هەزاران جۆرە چەكی تری داوەتێ هـەتا ئێمـەی كۆرپەلەی ئەم لانكۆڵەیە بپارێزێت؟

قورئـان دەفـەرموێت "كانتـا رتقـا ففتقناهمـا..." زەویو ئاسمان، خۆرو كۆمەڵەكەی یەك پارچە بـون، هـەروەك زانسـتی سەدەكانی دوایی سەلماندی كە ئەم فـەرمودەی قورئانـە راسـتەو بێ لەكەیە، قورئانو زانست دەڵێن كە هـەموو كۆمەڵـەی خـۆر (المجموعة الشمسية) یەك پارچە بونو جیابونەتـەوە لـە یـەكتری، ئایا بۆچی تـەنیا زەوی لـە نـاو هەمویانـدا بـە كـەڵكی ژیـانی ئادەمیزاد دێت؟ ئەوانی تر بە كەڵكی ژیان نایەن؟

چونکە:

١ـ جێگاکەی و سوڕانی:

جێگای زەوی لە چاو دوورو نزیکی لە خۆرەوە زۆر گرنگە بۆ ژیانی ئێمە، با سەیرێکی سوڕانی هاوەڵەکانی تری زەوی بکەین.

ـ باشە فەرموو.

ـ زاوا "عطارد" ئەویش هەروەك زەوی بە دەوری خۆیداو بەدەوری خۆردا دەسوڕێتەوە، بەڵام لە ماوەی (٨٨) ڕۆژی خۆماندا ئەنجا ئەو خولێك دەدات بە دەوری خۆیدا، کەواتە لەم ماوەدا نیوەی سوتێنەرو نیوەکەی تری بەستەڵۆکە.

ــ مژمژە "زهرە" سوڕانی بە دەوری خۆیدا (٢٢٥) ڕۆژ دەخایەنێ ئەویش وەك زاوا "عگارد" ڕویەکی زۆر ساردو ڕویەکی زۆر گەرمە، نە ئاو نە هەوای تێدا نییە، بەڵکو چڕە دوکەڵو هەڵمێکی زۆر پڕی تێدایە، کەواتە بۆ ژیان بە کەڵك نایەت.

ئێستا هەندێك دەڵێن گوایە ئەستێرەی بارام "مریخ" بۆ ژیانی ئادەمیزاد دەست دەدات هەر لەبەرئەوەی کە لە ماوەی

(٢٤) سەعاتدا سوڕانی بە دەوری خۆیدا تەواو دەکات، واتە بەهەمان شێوەی زەوی، بەڵام ڕاستییەکەی بۆ ژیان دەست نادات، چونکە هەرساڵێکی (٦٨٧) ڕۆژەو پلەی گەرمای (٧٠) پلە لە ژێر سفرەوەیەو گازی ئۆکسجینی تێدا نییە، کەواتە بۆ ژیان دەست نادات.

ئەستێرەی موشتەری کە لە (١٢) ساڵدا شەو و ڕۆژ تەواو دەکات و ئەستێرەی کەش "زحل" کە لە (٢٩) ساڵدا شەوو ڕۆژ تەواو دەکات، خۆ ئەستێرەی "ئۆرانۆس" کە لە ماوەی (٤٨) ساڵداو "نیپتۆن" کە لە ماوەی (١٦٠) ساڵداو "پلۆتۆ" لە ماوەی (٢٤٧) ساڵدا شەوو ڕۆژیان تەواو دەبێت ئاشکرایە ئەمانە هیچیان بۆ ژیانی ئادەمیزاد دەست نادەن... تەنیا زەویە بۆ ژیانی ئێمە دەست دەدات، چونکە نزیکیو دوری لە خۆرەوە مامناوەندییەو گەرماو سەرمای مامناوەندییەو بارستاییو تۆپەڵەی لە هەموو کۆمەڵەی خۆر تەنانەت لە خۆریش زیاترەو هێزی ڕاکێشانی مامناوەندییە، سوڕانی ڕۆژانەو ساڵانەی زۆر باشن بۆ دروستکردنی شەوو ڕۆژو کژەکان (وەرزەکان)، ئایا کاك

کاوە ئەم زەوییە رێکەوت بە دەستی قودرەتی بەو جۆرەو لەو شوێنەدا دروستی کرد؟!

٢ـ هێزی راکێشان "الجاذبیة"

قورئان دەفەرموێت: "اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا" (غافر: ٦٤) ئایا مانای هێزی کێشەر لەم ئایەتەدا بەدی ناکەیت؟ کە ئەگەر ئەم هێزە نەبوایە جگە لەوەی خۆت و شارەکەت دەفڕین، هەموو ئەستێرەکان و هەتاوەکانیش دەکەوتنە سەر یەك و هیچ دیمەنێکی ژیانت نەدەدەدی، بەلاّم کاك کاوە هەقی خۆتە باوەڕت بە بونی ئەم هێزە نادیارە نەبێت، چونکە زانیاری ئێستا شوێنەوارەکەی نەبێت هیچی تری لێبەدی ناکات واتە "غەیبە".

٣ـ چکەکانی تری زەوی:

کاك کاوە ئەگەر قەوارەی زەوی لەمەی ئێستا گەورەتر یان بچوکتر بوایە ژیان نەدەبوو، خۆ بارستاریی زەوی کەمتر یان

زیاتر بوایە ژیان یان هەر نەدەبوو یان زۆر گران دەبوو، ئەگەر سوڕانی بە دەوری خۆیو خۆردا خاوتر یان کرژتر بوایە، نە بەو جۆرە شەوو رۆژ رێكو پێك دەبووو نەکرژەکان "فصول" پەیدا دەبوو کە ئەمەیش هۆی پەیدا بونی کشتوکاڵە بۆ تێرکردنی سکمان!

دوریی‌و نزیکیمان لە ناوچەق "مرکز" ی هێزی کێشەری زەوییەوە گەورەترین بەڵگەیە بۆ بەرپەچدانەوەی هەزاران سەرلێشێواوو دەروێشەکانی رێکەوت.

ئەی ئاو؟ بەڵێ ئاوی زەوی کە گەورەترین هۆی مانەوەمانە لەم سەر زەوییە، زانیاری دەڵێ ئاو بنەڕەتی ژیانە، کاکە گیان کامەیە جێدەستی رێکەوت لە دروستکردنو کاتی بارینیو دابەشکردنی بەم شێوە جوانە، هەروەك دەزانین ئاو لە یەکگرتنی ئۆکسجینو هایدرۆجین پێکهاتوەو ئەم دوو گازەش لە پلەیەکی گەرمی زۆردا نالکێن هەروەك لە سەرمایەکی زۆردا نالکێن، کێ ئەم پلە گەرما مامناوەندییەی بۆ دروست کرد بە تایبەتی لەسەر زەویو بێ دەستە خوشکەکانی تری زەوی؟

ئـيتر باسـی ماسـیو مەلـەوانیو بازرگـانی ئـەم ئـاوەو بڵاوکردنەوەی بەم شێوە جوانـەی کـە (٣/٤)ی روی زەوی ئـاوە، ئەمانە هـەر باسـی مەکـە بـا لـەوە زیـاتر هەسـتی رێکـەوت پەرستەکان بریندار نەبێت.

ئەی هەوا؟ کە یەکێکـە لـە چـەکە بـەهێزەکانی زەوی و بۆ مانەوەو پارێزگاری ئێمەی رۆڵەی ئەم زەوییە.

کاك کاوە هەمومان دەزانین هەوای ئۆکسـجین بـێ تـامو بـێ بۆنو بێ رەنگەو ناسوتێو یارمـەتی سـوتاندن دەدات، هـەموو گیانلەبەران تەنانەت زەوی خۆیشی هەڵیدەمژێت کەچی لە یـەك رێژەی نەگۆڕاودا دەوەستێو هـەتا جیهـان جیهانـە زیـادو کـەم ناکات ئەو رێژەیش (٢١٪) ە، خۆ ئەگەر نـەختێك لـەم رێژەیـە کەمتر بێت هەمومان دەمرینو ئەگەر نەختێك لەو رێژەیە زیـاتر بێت ئەوا بە دەنکە شقارتەیەك ناوچـەیەکی گـەورە گڕدەگرێـت، کاکە گیان ببورە لەوەی ماوەم نییە هەتا باسی چۆنێتی مانەوەی ئۆکسجینو هەناسەدانی روەکەکانت بۆ بکەم.

ـ قەیدی نییە فەرموو.

ـ یەکێکی تر لە چەکەکانی زەوی ئاگرە.

ـ ئاگر!؟

ـ بەڵێ ئاگر... زانست دەڵێ ئاگر بریتییە لە رواڵەتی پەرەسەندنی سوتاندنی شت، سوتاندنی (combustion) بە مانای گشتی بریتییە لە رواڵەتی یەکگرتنی تەنێك لەگەڵ تەنێکی ترو ئۆکسجیندا، بەڵام ئەو سوتاندنەی کە گەرما بگەیەنێت بریتییە لە یەکگرتنی ئۆکسجین لەگەڵ کاربۆندا، ئەم کاربۆنەش لە هەموو تەنێکدا هەیە، بەڵام رێژەی لە روەکدا زۆرترە لەبەرئەوەی دار باشتر دەسوتێ، ئاگر یەکێکە لە هەرە پێویستیەکانی ئادەمیزاد لەم لانکۆڵەیەدا بۆ خۆگەرمکردنەوەی زستانو چێشت لێنانو پیشەسازیو... هتد، خۆ ئەگەر ئاگریش وەك ئاووهەوا زۆر بوایە هەموو سەر روی زەوی دەسوتان، بەڵام خوا شاردویەتیەوە لە ناو داری تەڕدا یان لە ژێر زەوی بە شێوەی نەوتو بەنزینو گۆگرد، لە کاتی پێویستدا دەتوانین دروستی بکەین "الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَاراً فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ" (یس: ٨٠) ئاگر هەموو کاتێ ئامادە نییە، بەڵکو

دەبێ ئێمە هەڵسین بە پێکهێنانی، ئیتر کام ڕێکەوتی کوێری بێ دەسەڵات دروستی کرد؟

ئەی ڕوەك "درەخت" کە خوا لە قورئاندا دەیکات بە یەکێك لە بەڵگەکانی بونی خۆیو دەفەرموێت: (وَفِي الأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاء وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ) (الرعد: ٤) واتە: لە زەویدا چەند پارچە زەوییەك هەنو لە تەنیشتی یەکترن کەچی زۆر جیاوازییان هەیە لەگەڵ یەکتری وەك بەپیتیو بێ پیتی، ڕەقانی... هتد، دیسان باخ و ساباتی ڕەزە تریو دانەوێڵەو دارخورما یەك پەلو چەند پەل، ئەمانە هەمویان بە یەك ئاو ئاو دەدرێن کەچی ڕێزی هەندێکیانمانداوە بەسەر ئەوانی تر لە خواردندا بە هۆی تامو ڕەنگو بۆنو ئاوداریو وشکییو زۆرو کەمی ڤیتامینەکان... هتد، ئائەمە نیشانەی بونو دەسەڵاتی خوایە، بونی ئەو دەستە بەهێزەی کەبە هەزاران بەڵگەی بەو جۆرە دروستکردوە هەتا بیدۆزینەوەو بیناسین.

بە ڕاستی زاناکانیش سەرسامن لەم مەتەڵە... مەتەڵی درەخت. سەیر دەکەیت درەختێك بە تەنیشت ئەوی ترەوەیەو یەك هەوای کاربۆن دەخۆنو بە یەك ئاوـ ئاو دەدرێن، یەك جۆرە کلۆرۆفیل بەکار دەهێنن، ئەگەر ڕێکەوتەکەی بەڕێزتان ڕاست بێت دەبێ هەموو درەختەکان یەك جۆرە بەر بگرن.

ئەی شێوەی جوانی ئەم لانکۆڵەیە، هەر لە دیمەنێکی جوانەوە هەتا دانیشتنێکی سەرچاوەی زەڵم[٢]، شمشاڵی شوانێکی لاپاڵی چیا، کچێکی نەشمیلە، پارچەیەك سازو ئاواز، شەپۆلی ئاو، پەڕەی گوڵ، باڵی پەپولە، پەڕی عەیانەمەل، کلکی تاوس، بەهارو دەشتی شارەزوور، هاوینو بەفراوی هەورامان[٣] و کۆسالان[٤] و قەندیل[٥] پایزو گەڵاڕێزان، زستانو کرێوەی بەفر... هتد، ئایا ئەم دیمەنە بە ڕێکەوت دروستبون؟ کاك کاوە بەسە خۆ گێلکردنو پێشێلکردنی ژیریی.

---

[٢] زەڵم تاڤگەیەکە لە چیای هەورامان.

[٣، ٤، ٥] "ناوی چەند چیایەکە لە کوردستان" .

ئەمە بوو لانکۆڵەکەمان، یان بڵێین میواخانەکەمان لە ڕێی کاروانی لە دایکبونەوە بۆ گۆڕ، ئیتر بە خوات دەسپێرم تا سبەینێو قۆناغێکی تری باسەکەمان.

خۆمان

"وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ" (فصلت: ٥٣)

كاك كاوه خۆزگه ئەو ئادەمیزادەی بە شەقامەکاندا خۆی بە کەش‌و فشێکەوە با دەدات، دەیزانی لە چی دروستبووە؟

ـ مەبەستت چییە؟ گوایە ئەویش مرۆڤێك نییە وەك ئێمە؟

ـ بەڵێ، ئێمەیش، ئێمەو ئەو هەر لەو هێلکەیە دروست بووین.

ـ هێلکە؟

ـ بەڵێ هێلکە، هێلکەیەك وەك هێلکەی مریشك، بەلاّم زۆر زۆر بچووکتر، بە جۆرێك کە کێشانەی ئەو هێلکەیە بریتییە لە (١)لەسەر ملیۆنی گرامێك ئەم هێلکەیە نێچیری گیاندارێکی نێرینەیە کە پێی دەوترێت "تۆوی پیاو = حیوان منوي" ئەم گیاندارە نێرینەیش زۆر زیرەك‌و وریاو لێزانە... دەزانێت کە هێلکە خۆشەویستەکەی لە دەرگای ماڵەکەیدا چاوەڕێی دەکات‌و دەشزانێت هیچ ڕێگایەك نییە بۆ گەیشتن بەو خۆشەویستە لە ڕێگای منداڵدان "رحم" ە وەنەبێت، لە کاتی کۆبونەوەی پیاوو

ژندا "جماع" نەبێت، جا پێش ئەوەی بگاتە لای خۆشەویستەکەی دەزانێت ئەم زۆر بچوکە لە چاو هێلکەکەداو ناتوانێت دیواری هێلکەکە بدڕێتو بچێتە ناویەوە بۆیە داوا لە ڕێکەوت ددکات کە سەرێکی تیژی بۆ دروست بکات، هەتا بتوانێت دیواری هێلکەکە بدڕێتو بچێتە ژوورەوە، دیسان ئەم گیاندارە لە ناو ئاودایە چۆن بڕوا؟

- چۆن؟

کاك کاوە — ڕێکەوت — ملێکی درێژو کلکێکی درێژو سەرێکی تیژی بۆ دەردەکات هەتا بتوانێ مەلە بکاتو ئاوەکەی بە تیژی ببڕێتو هەر بە تیژی خۆی بدات بە دیواری هێلکەکەداو بچێتە باوەشی خۆشەویستەکەیەوە.

ئەم هێلکە مێیینە داوێن پاکە بە وەفایەش زۆر بلیمەتە، دەزانێ ئەم تاقە هێلکەیەو ئەوانیش بە هەزاران گیانلەبەری نێرینەن کە هێرشیی بۆ دێنن. ئەی چۆن بتوانێ خۆی لێیان ڕزگار بکاتو بێمێردیش نەمێنێتەوە؟ ئەم هێلکەیە بڕیار دەدا هەر کام لەم گیانلەبەرانە یەکەم جار گەیشتە لای، قۆڵ بکات بە

قۆلّیداو بە مێردی وەربگرێتو دەرگا لە سەر هەموو ئەوانی تـر دابخاتو ئەوانیش هەموو لە خەفەتاندا با هەموویان بمرن.

ئابەم جۆرە یەکەم قۆناغی دروسـتبونی ئـەو ئـادەمیزادە بـە فیزە لە ناو منداڵدانی دایکیدا دەست پێدەکات، بە داخەوەم کـە ناتوانم قۆناغەکانی تریت بۆ باس بکەم، چونکە کاتێکی زۆرمان پێویستە، ئایا کاك کاوە کامەیە جێدەستی رێکەوت لە چۆنێتیی دروستبونی ئەم ئادەمیزادەو بەم شێوە وردە؟!

ـ من بەم جۆرە زانیارییانەم نەزانیوە، ئەی ئێوەی "فەقێ" و ماڵانگەڕ جگە لە "ضرب زيد" بەولاوە هیچی تریان نەخوێندوە ئەمانەت لە کوێ هێنا؟ مەلاو لێکۆڵینەوەی زانستی؟

ئەوە کەی وردبین "میکرۆسکۆب" تـان بـردە "حـوجرە"وەو شیتەڵی ئەم زانیارییانەتان کرد؟

ـ کاك کاوە مەترسیدارترین شت لەسەر سنگی گەلەکەمان ئەوەیە، لە وڵاتی ئێمە ئەوەی ئاینیی ویست ئیتر زانیاری تازەی ناوێتو ئەوەیش زانیاری نوێی ویست ئیتر ئاینی ناوێت، بۆیە ئەوەی زانای ئاییننیە هیچ لە زانیاری نوێ نازانێتو ئەوەیش کە

زانای نوێیە هیچ لە ئاین نازانێت، ئەمانە هیچیان لە مانای ڕاستی ئاینو زانیاری نازانن... هەر دوو لایان بە هەڵە چوون... نەخۆشن... دورن لە ئیسلامو زانیاری ڕاستەقینەوە...نەزانیمان کرد کە میکرۆسکۆپمان نەبردە "حوجرە" وە[4]. کاك کاوە ئەم هەویرە ئاوی زۆر دەباتو لە باسەکەی خۆمان دەرمان دەکات.

ـ باشە فەرموو بۆ سەر باسەکەی خۆمانو باسی خۆمان.

ـ باسی چیی خۆمانت بۆ بکەم؟ هەر پارچەیەك لە لاشەت بگریت پێت دەڵێت کە کێ دروستی کردووەو پەنجە بۆ پەروەردگارەکەی درێژ دەکات، تەنیا مەرج ئەوەیە بە زمانی ژیریی و دڵی ژیریی و چاوی ژیریی لە پارچەکانی لەشمان وردببینەوە.

ئەم مرۆڤە سەرسوڕهێنەرە ژیانی وەك هەموو زیندەوەرە بێ زمانەکانی تر لە گڵو ئاوە، کەچیی لە دواییدا دەبێت بە فەیلەسوفو بیر لە بونەوەر و خۆی و خوا دەکاتەوە، ئیتر باسی چیی ئەم مرۆڤەت بۆ بکەم؟ چۆن لە پشتی باوکیدا پەیدا

---

[4] لەم باسەدا نامیلکەیەکم نوسیوە لە ژێر ناونیشانی "ئیسلام ، ڕۆڵەکانی ئەزانو مامۆستاکانی تەممەڵن" پشت بە خوا لە چاپ دەدرێت.

دەبێتو چۆن کۆچ دەکات بۆ سکی دایکیو لە وێوە بۆ جیهانو ژیانو روناکیو شیر مژین؟ چۆن هەناسە دەدات، خواردن دەخوات، جوین، قوتدان، چۆن گۆشتی پێ دروست دەکات؟ چۆن گەرما دەگەیەنێت بە لاشەیو چۆن ناو سکی گسك دەدات بۆ دەرەوەو چۆن دیسان پری دەکاتەوە؟

چۆن شەقە جۆگەی خوێن وەك جۆگەی دەلێنو چەقان[٥] بۆ هەموو تێشوەکانی لەشی راکێشاوەو لەم سەرەوە خوێنێکی سووری گەشی پاك لەگەڵ خۆیدا دەباتو لەو سەرەوە خوێنێکی شینی پیس لەگەڵ دەیان لاشەی کرێکاری کوژراو دەهێنێتەوە؟ چۆن لاشەی ئەم مرۆڤە لە ملیۆن، ملیۆن سێڵ "خلیة" پێکهاتووەو چۆن ئیش دەکەن؟ چۆن ئەم لاشەیان پێکهێناوە؟ ئەم لاشەیەی کە بریتییە لە جەنگێکی جیهانی، بە هەزاران خڕۆکە دەدات بە کوشتو دیسان پاڵ دەنێت بە لەشکرێکی ترەوە بۆ پڕکردنەوەی سەنگەرەکان... هەموو کەلاوەیەك ئاوەدان دەکاتەوەو هەموو خوێن بەربونێك دەبەستێتەوە!

---

[٥] دەلێن و چەقان ناوی دوو جۆگەی بەریلاون لە شارەزوور.

ئەی ژیریی "عقل" کە ژیریی خۆی سەرگەردانە لە چۆنێتی خۆی، ئەی بە هەزاران شێوەو ڕەنگو چاکەو بەد، بە هەزاران بەسەرهاتی تۆمارکراو... لە کوێن؟ چۆن وا دێن بە دەستەوە لە کاتی داوا کراودا؟

کاك کاوە — نەك چۆنێتی کارکردنیان تەنانەت — ناتوانم ناوەکانیشت بۆ هەڵبدەم... جا ئەم سەنگو ترازووە لە کوێو کێشانەی ڕێکەوت لە کوێ! تۆ باوەڕت بەوە نییە کە بومەلەرزەیەك لە چاپخانەیەکدا ببێتە هۆی چاپ بونی دیوانێکی شیعر، بەڵام بڕوات بەوە هەیە ئەم هەموو وردەکارییە لە خۆیەوە بەرێکەوت بوو بێت؟! "أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلاً" (الكهف: ٣٧) ئایا دادان نانێیت بە بونی ئەوەی دروستی کردویت لەگڵو کردویتی بە پیاو کاك کاوە!

"فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ" (الزمر: ٢٢) هاوارو هەش بەسەر ئەوانەی دڵڕەقن لە یادی خودا، کاك کاوە! واکاتیشمان تەواو بوو تا سبەینێ خوات لەگەڵ.

سەردانێك لە ژیریی

"... أفلا تعقلون؟"

كاك كـاوە ماوەیـەك لەمـەوپێش لـە گۆڤـارێكی میسـرییدا خوێندمەوە كە لە كاتێكدا تیپێكی سێرك یارییەكی دەكـرد لـە پێش چاوی سەیركەرەكانی، لەم یارییەدا شـێرێك هێنرایـە سـەر شانۆ بۆ یاری، پاش ئەوەی یاری پێكەرەكەی كـە نـاوی "محمـد الحلو" بوو یارییەكەی بە شـێرەكە تـەواوكرد، چـەپڵەیەكی زۆرو هەڵنانیان بـۆ "محمـد" لێـدا، ئـەمیش ئـاوڕی دایـەوە بـە لای سـەیركەرانەوەو پشـتی كـردە شـێرەكە بـۆ ئـەوەی سوپاسـی چەپڵەلێدەرەكانو سەیركەران بكات، لەم كاتەدا شێرەكە هێرشی هێنایە سەریو بە چنگو قەپ تێی بەربوو، موحەمەد خـەڵتانی خوێن بوو، سەیركەرەكان بە هاوارو پەلاماری كورسی هێرشـیان هێنایە سەر شێرەكەو بەهەر جۆرێك بوو موحەمـەدیان لـە ژێـر چنگی دەرهێناو بە پەلە گەیاندیانە نەخۆشخانە، بەڵام بێ سـود بوو، لە پاش تەواو بونی دوا وشەی كە وتـی "تكـام وایـە ئـەم شێرە نەكوژن، توخوا مـەیكوژن" موحەمـەد گیـانی دەرچـوو و

مرد، بەڕێوەبەری سێرك بڕیاریدا بە ناردنی شێرەکە بۆ باخچەی گیانلەبەران "حديقة الحيوانات" لەبەر ئەوەی شێرێکی دڕندەیەو بۆ یاری پێکردن ناشێت.

بەڵام ئایا دەزانی شێرەکە چیکرد؟

ـ چیکرد؟

ـ کاك کاوە ئەم شێرە مانی گرت لە خواردن، چەندە خەریکی دەبون خواردنی نەدەخوارد، مێیینەیەکیان بۆ هێنا، بەڵکو لەگەڵیدا رابێت، بەڵام بێ سود بوو، هەر کە لێی نزیك دەبویەوە لێی دەداو بە نینۆك تێی بەردەبوو، ئەم شێرە وەك شێتی لێهاتو بەربووە گیانی خۆیو بە چڕنوك لاشەی خۆی ئەنجن ئەنجن کرد، ئەوەندەی گاز گرت لە کلکی هەتا قرتاندی، ئەمجارە بەربوە دەستو قۆڵی ئەو دەستەی موحەممەدی پێ کوشتبوو بەربووە خواردنی گۆشتی خۆی لە داخاندا، بەڵێ بەربووە خۆی هەتا خوێنی بەربوو نەگیرسایەوەو مرد، لە داخی پەشیمانی مرد، لە پاش بیرکردنەوە لە تاوانەکەیو هەستکردنی بە تاوان... بەڵێ پاشایەك لە پاشاکانی بێشەو بە خوێن مژ

بەناوبانگ هەستی بە پەشیمانی کرد، بەڵام کاك کاوە ئێمەی مرۆڤ زۆر لەوان دڕندەترین هەرگیزیش هەست بە پەشیمانی ناکەین... لە سەر مێزی "دیبلۆماسی"و بە دەم پێك هەڵدانەوەو بە سادەییەکەوە بڕیاری کوشتنی ملیۆنەها کەسی بێتاوان دەدەین و خۆشمان لە گەشتی خۆمان ناکەوین هەروەك هیچ نەبوو بێت.

کاك کاوە ئایا شێرەکە لە وتەکەی "موحەممەد" تێگەیشت کە وتی:

داواکارم ئەم شێرە مەکوژن.

ـ نازانم.

ـ کەواتە ئێمە هیچ لە چۆنێتی هەستی زیندەوەرانی بێ زمان نازانین.

ئەی پشیلە کە پیسایی خۆی دەشارێتەوە، مانای جوانی و ناشیرینی و عەیبە دەزانێ؟

هەنگ، ئەگەر زەردەواڵەیەك بڕواتە شانەکانیانەوە دەکەونە جەنگ لەگەڵیدا هەتا دوا هەنگ خۆیان بەخت دەکەن لە ڕێی

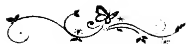

نیشـــتیمانەکەیاندا، ئایـــا کـــێ فێـــری پێشـــەرگەیی‌و نیشتیمانپەروەری کردن؟ یان هەر کـە پاشـاکەیان دەمرێـت لـە ناوخۆیانـــدا پاشـــایەك هەڵدەبـــژێرن، کـــێ فێـــری هەڵبـــژاردن (کۆنفراس)ی کردن؟

یان زەردەواڵە کە مێروو بەنج دەکـات‌و چـزووی دەچـەقێنێتە شوێنی دەماری (عصـبی) ئـەو مێـرووە بـێ هەسـت "بـەنج" دەبێت‌و دەیبات لە ژێر هێلکەکەیـدا دایـدەنێت، جـا هـەر کـە بەچـکەکەی هـەڵێنا خـواردنێکی تـازەی ئامـادەی دانـاوە هـەتا بەچـکەکەی بیخـوات، کاکـە گیـان ئـەم زەردەواڵەیـە لـە کـام زانستگای پزیشکی دەرچووە؟ وا بەو جـۆرە شـوێنی "دەمـار = عصبی" ئەو مێروە دەزانێت.

یان ئەو مێروو کرمانەی کە لـە ڕەنگـی ئـەو شـوێنەی تێـدا دەژین بەرگ بۆ خۆیان دەکەن، لـە کـوێ یاسـای چەواشـەکردن‌و خۆحەشاردان "الغش والاختفاء" فێربون.

وشتر، هەتا یـەکێك دیاربێـت ناچێتە لای مێینەکـەی، خـۆ ئەگەر لەو کاتەدا یەکێك چوو بە سـەریاندا سـەریان دادەخـەن‌و

تەریق دەبنەوە، ئایا ئەم وشترە مانای شەرم دەزانێ؟ ئایا ئەم وشترە بەناموسوستر نییە لە زۆربەی لاوەکانی پاریس و نەرویج؟

ئەی کاک کاوە چۆن مێرولە کار دابەش دەکات بە سەر ئەندامەکانی شارەکەیدا کە بە هەزاران مێرولە دەبن؟ چۆن دەتوانن هەڵسن بەو یاسا رێکو جوانە کۆمەڵایەتییە وردە، بێ ئەوەی زمانێك هەبێ پێی بدوێن؟ ئایا ئەمانە لەگەڵ کام بارسەنگی رێکەوتدا هاوکێش دەردەچن؟

ـ دەڵێن ئەمانە یاسای سروشتە.

ـ کاك کاوە، سروشت چییە؟ دەبینرێت؟

ـ نا.

ـ ئەی سروشت چییە؟!

ئەمە راکردنو هەڵاتنە لە وشەی "خوا" وە بۆ وشەی "سروشت"، سروشت هەر بەمانای خوایەو هیچ جیاوازیی نییە، سروشتی خاوەن دەسەڵاتو زاناو تواناو ئاگادار لە هەموو چپەیەکی ناوخۆیی هەر لە بنی زەوی هەتا دورترین کەشکەشانی گەردون، بەڵێ ئێمە ئەو سروشتە دەپەرستین، تەنیا ئەوەندەیە،

ئێوەی سەرلێشێواوە پێی دەڵێن "سروشت"و ئێمەی خاوەن باوەڕ پێی دەڵێن "خوا"، ئەمە قینەبەرایەتیو خۆبەزلزانینە... ئەمە راکردنە لە وشەیەکەوە بۆ وشەیەکی تر، من زۆر لێم رونە خۆیان "ئەو زلانە" هەست دەکەن بە بونی ئەو خوایەو هەرچەندە دوور بڕۆن لە ئەنجامدا سەریان دەدات لە بەردو لەو سەرەوە دەگەڕێنەوە، بەڵام بیر ناکەنەوە لەوەی بزانن ئەو بەردە چنی بوو دای لە سەریان؟ ئاخ... ئەوانە چەندە ئاتاجی ماوەیەك تەنیاییو بیرکردنەوەن، ئەو کاتە دەزانن "سروشت" راکردنە لە وشە بۆ وشە بێ زیادو کەم.

دیسان هەر زانست دەڵێت: "هەموو زیندەوەرێك بەشی خۆی هەستی هەیە، ئەوەندە هەست بە شت دەکات بەشی هەڵسوڕاندنی ژیانی خۆی"، بەڵام ئایا کاك کاوە هیچ زیندەوەرێك راستی چۆنێتی ئێمەی مرۆڤ دەزانی؟ ئایا دەزانێ لەشی ئەم مرۆڤە چۆن پێك هاتووە، چۆن دەبیسێو چۆن دەخوات، سوڕانی خوێنی ئەم مرۆڤە چۆنە؟ یان چۆن ئەم ئادەمیزادە بیر لە شت دەکاتەوەو شت دادەهێنێو دەزانێ ئەم

مرۆڤە چەند شتی سەرسوڕهێنەی داهێناوەو بۆچی دایهێناوە؟ هتد...، لەگەڵ ئەوەشدا هەستی زیندەوەران لەگەڵ هەستی ئێمەدا زۆر نزیکترە لە چاو هەستی ئێمەدا بەرامبەر هەستو دەسەڵاتو چۆنێتی خوادا.

ئا بەم جۆرە ژیریی پەنجە رادەکێشێت بۆ خوا، پیشانت دەدا کە کێ پەروەردگاری ئەم بونەوەرەیە.

ئیتر تا سبەینێ بە خوات دەسپێرم.

هاوبەشی لە کۆڕێکی زانیارییدا

" إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاء" (فاطر: ٢٨)

ـ کاك کاوە ئەمەی لە پێشەوە باسمانکرد، هەمووی تێبینیو سەرنجو زانیاری بوو لە بارەی خواو شیتەڵکردنی وشەی ڕێکەوتەکەی بەرێزتانەوەو کێشانەی بە ترازوی ژیری، بەڵام با سەرێکیش لە کۆڕی مەستانی جامی زانیاری و زانست بدەینو بزانین لەوێ دەنگو باس چییە؟ بزانین ئەوان تێڕوانینیان بەرامبەر بە وشەی "خوا" چۆنە؟

ئەنەکساگۆرس[٦] دەڵێت:

هەرگیز نابێت هێزێکی کوێرانە "قوة عمياء" ئەم بونەوەرەی دروستکردبێ، چونکە هێزی کوێری – بێ دەسەڵاتی خوایەتی – و پشێوی زیاتر هیچی تری لە دەست نایەت، ئەم بونەوەرەش دورە لە هەموو پشێوییەك، ئەوەی کە ماددە هەڵیدەسووڕێنێ ژیرییەکی بە دەسەڵاتو بینەرو زانایە.

ئەفلاتون[٧]:

٦، ٧، ٨، ٩ لە فەیلەسوفە بەرزەکانی یۆنانیو لە بیرتیژەکانی مرۆڤایەتی دەژمێردرێن.

بونەوەر نمونەی جوانیی‌و یاسایە هەرگیز نابێت بێنیازێك "قصد" و لە خۆیەوە بوو بێت.

ئەرستۆ[٨]:

ئێمە زۆر کەمترین لەوەی کە خوا بیرمان لێبکاتەوە، چونکە ئێمە لە ریزی "هیچ" داین.

ئەکویناس[٩]:

ژیری ئێمە پەستە لە زانینی راستی هەموو شتێك، راستیی هیچ شتێك ماددە نەبێت نایزانێ... بەڵکو زۆر رواڵەتی ژیان بۆ ئێمە رون نەبووەتەوە، هیچ زانایەك نەبووە تا ئێستا راستیی چۆنێتی مێشێکی زانیبێت.

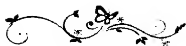
دیکارت[٧]:

بونی من شتێکی راستەو من هەم... ئەی کێ دروستی کردوم؟ خۆ خۆیشم خۆمم دروست نەکردوە، کەواتە دەبێ پەروەردگارێکم هەبێت‌و پەروەردگارەکەشم بونی پێویست "واجب

---

[٧] "دیکارت" فەیلوسوفێکی بەرزی فەرەنسییە.

الوجود" بێتو دەبێ خاوەنی هەموو ناوەڵناو "صفە"ێکی تەواو بێت ئەویش خوایە.

رۆجەر باکۆن[٨]:

هیچ زانایەك نییە لە هەموو زاناکـانی سروشـتگەری بتـوانێ هەموو شتێك لە ژیانی تاقـە مێشـێك بزانـێ، چ جـای ئـەوەی بیەوێت لە چۆنیەتی بونو ژیانی خوا بزانێت.

باسکال[٩]:

دوو دەستە هەن لە نادەمیزاد کە بە راسـتی پێیـان بوترێـت ژیر:-

یەکەمیان: ئەوانەن کارگوزاری خوا دەکەن، چونکە ناسیویانە.

دووهەم: ئەوانەن کە تێدەکۆشـن بـۆ ئـەوەی خـوا بدۆزنـەوە، چونکە نەیانناسیوە.

ئەنشتاین[١٠]:

---

[٨] باکۆن : مامۆستایەکی بەرزی زانکۆی "ئۆکسفۆرد"ی ئینگلیزی بوو.

[٩] پاسـکال : زانـای هـەرە بـەرزی فەرەنسییە، خـاوەنی زۆر بـیردۆزی ماتماتیـك و فیزیـك و ئەندازیارییە.

[١٠] ئەنشتاین: زانای هەرە بەرزی ئەڵمانییەو خاوەنی بیردۆزی "نسبی"یە، لـە سـاڵی ١٩٥٥ دا کۆچی دوایی کردووە.

ئاینیی بێ زانیاری کوێرەو زانیاری بێ ئاین شەل.

کانت[11]:

من پڕ بەدڵ بڕوام بە بونی خواو هەتا هەتاییو نەمردنی گیانو راستی رۆژی پاداشت "یوم الجزاء" هەیە، بەڵام ژیریی توانای زانینی چۆنێتی ئەم رێگایەی نییە.

جێمس جێنز[12]: کاتێ بە گەورەترین تەلەسکۆب سەیری دورترین کەشکەشانی گەردون بکەین، دەبینین ئەویش هەر بەم یاسایەی کەلای زەوی ئێمە هەیە هەڵدەسورێت ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم بونەوەرە یەك پرۆژەیەو یەك خاوەنی هەیەو بێخاوەن نییە.

داروین[13]:

---

[11] عەممانوئیل کانت: فەیلەسوفێکی هەرە بەرزی ئەڵمانییەو خاوەنی باوەڕێکی پتەو بووە.

[12] جێمس جێنز: زانای هەرە بەرزو بەناوبانگو گەردونناسیی بلیمەت بوو، خاوەنی ئەو بیردۆزی گەردونناسییە.

[13] داروین: زانای سروشتگەرییەو خاوەنی تیۆری "النشوء والارتقاء"ە.

بیردۆزی پەیدابونو گەشەکردن (النشوء والارتقاء) مانای نەبونی خوا نییە، چونکە ژیریی قایل نابێت بەوەی ژیان یەکسەر لە ماددەوە پەیدا بوو بێت.

کاتێ پرسیاریان لە "ئەدیسۆن"[١٤] کردو وتیان: ئایا تۆ بۆچوونت چۆنە بەرامبەر بە بونی خوا؟

وتی: بێگومان من بڕوام بە بونی خوا هەیە.

وتیان، ئەی بۆچی نابینرێت؟

وتی: من کارەبام دروستکردوەو زۆر بە باشی ئەو دەناسم، بەڵام ئایا کارەباکە من دەناسێتو هەست بە بونی من دەکات؟

وتیان: نا.

وتی: هەموو دروستکراوێك لە چاو دروستکەرەکەیدا هەروایە.

کاك کاوە وتەی زاناکان لەم بارەوە دوایی نایەت، هیچ زانایەك نەبووە باوەڕی بە بونی خوا نەبوبێت، بەڵام هەندێك لە زاناکان لەبەرئەوەی چۆنێتی ڕێگای بۆچونی (خوا)یان نەزانیوەو

---

[١٤] ئەدیسۆن: زانای فیزیکی ئەمریکیی و داهێنەری کارەباو کامێراو تەوان بوو.

ویستویانە (خوا) وەك قەوارەیەکی ماددی بەردەستیان بکەوێت، ڕێگایان لێ تێکچوەو توشی هەزاران گومان سەختی هەزار بە هەزار بون.

هەندێك لە زاناکان تەنیا بە باوەڕ وازیان نەهێناوە، بەڵکو نوێژیان کردوەو باوەڕیان بە بونی فریشتەکان هەبووە وەکو "ئەلەکسیس کاریل"[١٥] کە دەڵێت: زۆر زیندەوەری زانا هەن و چواردەوری ئێمەیان گرتووە، بەلاّم ئێمە ناتوانین بە "میکرۆسکۆب" بیانبینین، بەڵکو بە نوێژو نزیکبونەوە لە خوا دەتوانین بیانبینین و ببینە شیاوی بەزەیی ئەو ژیرییە شاراوانە.

یان ئەوەی بڕواتە "لەندەن – لە گۆڕەپانی /٣٣ مارلبورن" کە کۆمەڵێکی گیانی "الجمعیة الروحیة" ی تێدا هەیە، لە پێنجەمین نهۆمی ئەو کۆمەڵەدا شوێنێکی تایبەتی هەیەو کاتی خۆی "ئۆلیڤەر لۆدج"[١٦] نوێژی تێدا کردووە.

---

[١٥] کاریل: پزیشك و زانای هەرە بەرزی فەرەنسییە، لە ساڵی ١٩١٢دا خەڵاتی نۆبلی وەرگرت و خاوەنی کتێبی "الانسان ذلك المجهول"ە.

[١٦] لۆدج: زانای بەرزی ئینگلیزو دروستکەری سەمماعەی رادیۆیە.

کـاك کـاوە ئەمانـە هیچـیان کرێگرتـە نـەبونو فەقێیـەتی خانەقای "بیارە"یشیان نەکردوەو "ضَرَبَ زَیـد" یان نەخوێندوە، بەڵکو پیاوانی زانیاری بون کەچی باوەڕیشیان بە بـونی خـوا تـا ئەو رادەیە بەهێزە بوە، بەڵام زۆر راستە کە ئێمە نەزانین، گێلین، نەفامین، دواکەوتوین، چونکە زۆر زوو چاوبەسـتمان لێـدەکرێتو بە هەموو لایەکدا سەمامان پێدەکرێت.

ـ وتەکانت لە سەر سەرم، بە راستی زۆر کەلەبەری رێگات بۆ روناك کردمەوە، بەڵام کەی ئێمەی تازە پێگەیشـتوو بـەم جـۆرە بیر لە شت دەکەینەوە؟ کەی ئەوەی پێـی دەوتـرێ "پـەروەردەی ئاینیی" و ئێمە لە خوێندنگەدا دەیخوێنینو بەرگەی ئەو هـەموو هێرشە دەگرێت کە گومان بۆمـانی دەهێنـێ؟ بـڕوام هەیـە بـە خوا... خاوەنی بونەوەر، بڕوام هێنا بە چاوڕاوی خۆمان، بـڕوام هێنا بە راکردنمان لە وشەی (خوا) وە بۆ وشەی (سروشت)، بڕوام هێنا بە کوێریو بێ دەسەڵاتی مـاددەو ناڕاسـتی بیرکردنـەوەی رێکەوتو سەرلێشێواوی ئێمە، بە ڕاستی ماوەیەك مـن هەسـت بە پاڵەپەستۆیەکی دەرونی دەکـەم، هەسـت بـە جیهـانێکی تـر

دەکەم بێجگە لەم جیهانە ماددییـــە، هەســت بــە بــاوەڕو تــامو مەزەی باوەڕ دەکەم، ئێمە وا بۆ شــەش مــانگ دەڕوات کــەسو کاری خۆمانمان نەدیوە، کەچــی مــن مــەزەی بــاوەڕ بــە جــۆرێ مەستی کردوم هەست بە هیچ شتێکی تر ناکەم خۆزگــە هــەموو کەس بیزانیایە لــەزەتی بــاوەڕ چــەند خۆشــە، خۆزگــە تاقییــان دەکردەوە.

ـ سوپاس بۆ خوا، کە بە یەکجاری رێگات لێ ون نەبوو، خوا یارمەتیدایت بۆ دۆزینەوەی ڕاستی، منیش پشومدا، چونکە بۆم دەرکەوت نەمامەکەم لە ماوەیەکی کەمدا هاتە بــەرو ڕەنجەکــەم بە فیڕۆ نەڕۆیشت.

ـ بەڵام توخوا تۆ ئەم کۆڕەمــان لــێ تێــك مــەدەو هــەتا بــە تەواوی لەم نەخۆشیو بێ هۆشییە رزگــار دەبم بــەردەوام بــە لــە ئامۆژگاری کردنم.

ـ بە پشتیوانی خوا لە سەری دەڕۆین، بەڵام وا ئێستا کاتمــان تەواو بوو، تا سبەینێ بە خوات دەسپێرم.

لێك پچڕان

بەڵێ هەر وەك كاك كاوە دەڵێ ماوەی شەش مانگمان تەواو كرد لە ژێر سایەی سەربازیی "عـارفی"[١٧]، بـەڵام تـامی وچـان "اجازە"مان نەكرد، بەم هۆیەوە زۆر لە سەربازە كوردەكان ڕایان كرد، بە جۆرێك بەرپرسیاران هەستیان پێ كرد... ئەو ڕۆژە ئێمە "كوردەكان" یان كۆكردەوەو وتیان هۆی ڕاكردنـی ئـەم هـەموو سەربازە چییە؟ شەوی وا هەیـە سـەد سـەرباز پێـوار "غائـب" دەبێت؟ كوڕێكی قەرەداغیی كە ناوی "فەریق" بوو لـە ڕیزەكـە دەرچوو وتی: ڕاستییەكەی بێوچانیی "اجازە"یە، وچانمان نادەنـێ هۆی ئەوەیە... بەڵێ بڕیاردرا هەر ئەو ڕۆژە پۆستەیەك بڕۆنـەوە بۆ مـاڵی خۆیـان، لەوانـە كـاك كـاوەی خـاوەن بـاوەڕ بـوو... ڕۆیشتەوە بۆ ماڵەوە بۆ ماوەی (٧) ڕۆژ، بەڵام پـاش ڕۆیشـتنی ئەو بۆ ماڵەوە بۆ (٥) ڕۆژ منیش ڕۆشـتم بـۆ "خـولی فێربـونی بێتەل (لاسلكی)" بۆ هەولێرو ئـیتر كـاك كـاوەم نەبینیـەوە...

---

[١٧] عارفیی بەكاردەهێنرێت بۆ ماوەی ڕژێمی "عەبدوسەلام و عەبدوڕەحمان موحەممەد عارف"ی برای لە عێراقدا.

پاش جێگیربونم لە هەولێر، ئەم نامەی خوارەوەم بۆ کاک کاوە نوسی.

نامەکە:

هاوەڵی خۆشەویست کاک کاوە گیان

سلاوی خوات لێ بێت

هیوادارم ئەو تروسکاییەی کەوتووەتە دڵتەوە نەهێڵیت بکوژێتەوە، بەڵکو بیکەی بە گڕێك‌و هەموو باوەڕێکی پووچ‌و بەدی پێ بسوتێنی.

چاوەکەم: کاتی خۆت بەفیڕۆ مەدە، بەڵکو لە خوێندنەوەی کتێبی چاك‌و کردەوەی چاکدا بەکاری بهێنە، وا بزانە ئەم تەمەنەی پێت دراوە وام‌و پێشینە"قرض و سلفة"یە... بیرەوەریی ڕێکەوت بۆ نادەمیزاد دەست نادات، بەڵکو بۆ ئەوانە دەست دەدات خۆیان بە بەچکەی مەیمون‌و چەقەڵ دەزانن، ئەوەش خۆی بە نەتەوەی مەیمون‌و چەقەڵ دەزانێت‌و بونی "نادەم"ی بە لاوە ئەفسانەیە لۆمەی ناکرێت.

کاکە گیان: پیرۆزبایی دۆزینەوەی ڕاستیت لێ دەکەمو هیوادارم لە سەری بڕۆیتو چاڵو چۆڵی گومان لەرەت پێ نەکاتو خۆت ڕابگریت لەبەر گێژەڵۆکەی تانەو تەشەری سەر لێ شێواوەکاندا دەزانم ئێستا پێت دەڵێن:

کاك کاوە ئەوسا بۆچی وات دەوتو ئێستا بۆچی وا دەڵێیت، دەزانم هەوڵ دەدەن بۆ گەڕانەوەت بۆ سەر لێ شێواویی، بەڵام تۆ ژیریی خۆت بخەرە کارو بزانە ئێستا دڵنیایت یان ئەو کاتە؟ بزانە ئێستا دەرونت پڕ نارامە یان پێشتر؟ شوێن کەوتنی ڕاستییت مەبەست بێتو هیچی تر، کاتێ کتێبی "گەشتەکەم لە گومانەوە بۆ باوەڕ" کرد بە کوردیی دەرگای نامەنوسیم لێکرایەوە لەگەڵ"دکتۆر موستەفا مەحمود" بە هۆی "دارالشروق"ەوە لە "قاهیرە" نامەم بۆ دەنوسی، لە نامەیەکەدا بۆم نوسی" تۆ لە کتێبی ـ ابلیس ـ دا وا دەڵێیتو کەچی لە کتێبی (القرآن محاولة لفهم عصري) دا شتێکی تر دەڵێیت... کەس لە تۆ تێناگات، تاوێك باوەڕت تەنیا بە ماددە هەیەو تاوێك بە (خوا)... هتد".

لە وەڵامدا نوسییەوەو وتبوی:

"تۆ یەکەم کەس نیت ئەم ڕەخنانەم لێ دەگریت، بەڵکو بە هەزاران کەس هێرشم بۆ دەهێنن‌و لۆمەم دەکەن کە بڕوام بە (خوا) هێناوەو سەر لێ شێواوی خۆمم بۆ دەرکەوتووە، بەڵام ئێوە من بەچی دەزانن؟ بە پارچەیەك ناسن، یان دارێکی ڕەق، یان ئاوێکی زەلکاو؟ نەخێر، من مرۆڤم، ئادەمم، خوا ژیریی داومەتێ هەتا هەڵەی پێ ڕاست بکەمەوە، خۆ ئەگەر موسڵمان بومایەو پشتم لە ئاینەکەم بکردایەو دوای سەر لێشێواوەکان بکەوتمایە، کەس بە لایەوە سەیر نەبوو، بەڵکو لەوانە بوو لاپەڕەکانی ڕۆژنامەو گۆڤارەکان بە ناوی من پڕ بکرایەتەوە، شوورەیی نییە مرۆڤ هەڵەی خۆی ڕاست بکاتەوەو پەنجە بۆ خاڵەکانی هەڵەکەی ڕابکێشێت، من یەکەم کەس نەبوم هەست بە هەڵەی خۆم بکەم، "خالیدی کوڕی وەلید" زۆر بە پاڵەوانیی دژی موسڵمانان‌و پێغەمبەرەکەیان جەنگاو تەنانەت لە جەنگی "ئوحود" دا لە شکری موسڵمانەکانی شکاند، کەچی پەشیمان بویەوەو ئاڵای ئیسلامی گرت بە دەستەوەو بوو بە سەر لەشکری

موسڵمانەکانو ناونرا "شمشێری خوا = سیف الله"، "عومەری کوڕی خەتاب" موسڵمانەکان لە ترسی نەیاندەوێرا ببزوێن، کەچی لە دواییدا باوەڕی هێناو بوو بە پاڵپشتێکی گەورە بۆ ئیسلام".

"دکتۆر مستەفا" لە سەر نامەکەی دەڕواتو دەڵێت:

"مرۆڤ لە سەردەمی لاوییدا حەز بەوە دەکات باوەڕ بە شتێك بهێنێ کە لە بەر چاوی بێتو بە چاوی خۆی ئەو شتە ببینێ، لە بەر ئەوەی باوەڕی ماددییەت زۆر بە ئاسانی دەچێتە مێشکی لاوێکی تازە پێگەیشتوی خوێن گەرمەوە، هەتا پیرێکی دنیادیدەی خاوەن تاقیکردنەوەی جۆر بە جۆر، منیش هەر بەجۆرە هۆشم پەیداکردو ژیریی و زانست ڕێگای راستیان نیشاندام، خەڵکیش چی دەڵێن با بڵێن، ئەوەی من دەمویست دەستم کەوت".

جا داواکارم وەك دکتۆر "مستەفا" نەبەز بیت لە سەر راستی. برا گیان دارایىو سامان نرخی نییە، پێشکەوتنی ماددی ئەگەر بڕوای لەگەڵ نەبێت گەورەترین ماڵوێرانییە بۆ ئادەمیزاد، ئەگەر کەمێك بە وردی سەیری ئەم ئادەمیزادەو هەڵپەی ئەم ئادەمیزادە بکەیت، بۆت دەردەکەوێت کە

پێشکەوتنی ماددیی زیاتر ئادەمیزادی خستۆتە ناخۆشیی‌و بێئارامی، نەك پشوودان، خاوەن سامان ئەوەیە دەسەڵاتی بەسەر خۆیدا هەبێت لە پاشان هەوڵی کۆکردنەوەی ماڵ‌و سامان بدات، واتە بەندەی ئارەزوی خۆی نەبێت، هەر کەس دەسەڵاتی بەسەر خۆیدا هەبوو زانی رێگای راستی ژیان چۆنە، ئەوەیە بەگ، پاشا، پێشکەوتوو، خاوەنی ژیریی،... هتد، غاندی هیندی پیاوێکی روت‌و قووت بوو، بەڵام زۆر بە دەسەڵات بوو... ئەو رۆژەی کە دەیوت "بە رۆژوو دەبم و شت ناخۆم" دەوڵەتی ئینگلیز – کە یەکەم دەوڵەت بوو ئەو کاتە لە سەر رووی زەوییدا – لەرزی لێدەهات‌و کۆنگرەی گشتی "مجلس العموم" ی بۆ دەبەست‌و دەکۆڵرایەوە لە داخوازییەکانی "غاندی"، بەریتانیا وای دەزانی "غاندی" بە رۆکێتێکی ئەتۆمیەوە دەدا بەسەر "لەندەن" دا، لەگەڵ ئەوەشدا غاندی نانی ئێوارەی نەبوو تێر سکی خۆی بخوات، ئەوەیە دەسەڵات، ئەوەیە سامان کە هەرگیز نامرێت نەخۆیی‌و نەسامانەکەی، بەڵام کۆشك‌و ئۆتۆمبیل، ئافرەتی جوان هەمویان دەمرن‌و دەسوون‌و ناویشیان نامێنێت.

گیانەکەم: لە کتێبێکدا خوێندمەوە کە لە یەکێك لە شارەکانی ئەمەریکا (٤١٨) تەرم گوێزرانەوە بۆ گۆڕ، ئەوانەی

لەگـەڵ تەرمەکانـدا بـون دەمو لوتیـان بـە ئـامێری کیمیـاوی هەڵبەستبوو، بەرگی کیمیاوییان لەبەر بوو هـەموو شـەقامەکان چـۆڵ کرابـون و هاتوچـۆش قەدەغـەکرا بـوو، ئەوانـەی لەگـەڵ تەرمەکانـدا بـون لـە ترسـان هەڵدەلـەرزان؟! بـەڵێ بـەو جـۆرە تەرمەکان گوێزرانەوەو چوونە گۆڕەکانیانـەوە کـە بنـی دەریـای "پاسەفیك" بوو. ئەم تەرمانە بریتیی بـون لـە (٤١٨) سـنوقی پۆلا، هەریەکەیان (٣٠) ڕۆکێتی گازی کوشندەی تێدابوو. واتـە زیاتر لە (١٢) هەزار ڕۆکێتـی دژە مـرۆڤ... بـەڵێ خزانـە بنـی دەریا، چونکە ئەمریکا بڕیاری دابـوو لـە دەسـتیی ئـەم جـۆرە چەکانە ڕزگاری ببێت، نـەك لەبەرئـەوەی حـەزی لـە ئاشـتییەو نایەوێ کەسـیان پـێ بکوژێـت، بـەڵکو لەبەرئـەوە بـوو چـەکی میکرۆباوی دروسـتکردوە، واتـە میکـرۆب پـەروەردە دەکـاتو دەیکات بە چەكو دەیتەقێنێ بۆ کوشتنی ملیۆنـەها کـەس بـە یەك چرکە، چونکە مۆدێلی تازەتری داهێناوە بۆ کوشتنو چـەکی "تۆلاریا" ی دروستکردوە، بەڵێ ئەو ڕۆکێتانەی فڕێدا، چـونکە چـەکی هایـدرۆجینی هەیـە لـە نـاو مـانگی دەستکرددا بـە تەقینەوەی کەرت "قـارە" یـەکی زەوی دەکـات بـە دەریایـەکی تـازە، چـونکە بـە تەمایـە بـەم زوانـە بۆمبـای "نیـوترۆن"

دروستبکات کە هەر بە تەقینەوەی گۆی زەوی هەروەك سێوێك لەت دەکات‌و دەیکات بە دوو پارچەوە، هەلگرتنی تەرمی ئەو رۆکێتانەو فرێدانیان، مانای فرێدانی بەزەیی، مانای رزگار بون لە دەستی دلنەرمیی.. تا بەم جۆرە هەوڵ دەدرێت بۆ لە ناوچوون‌و قەلاچۆکردنی ئادەمیزاد لە ماوەیەکی کەمدا، بێ ئەوەی هیچ سەربازێك بلێ من ئازا بووم یان کوژراوێك بلێ من شەهیدم... نا ئەمانە نامێنێت.

بەلێ بەو جۆرە مرۆڤ بوو بە دوژمنی گرۆی مرۆڤایەتی، ئەمەیە ئەنجامی پێشکەوتنی ماددی.

کاکە گیان: پێش ئەوەی نامەکەم کۆتایی پێبهێنم، نەك تەنیا بە تۆ، بەلکو بە هەموو نەوی ئادەمیزادی رادەگەیەنم و دەلێم کورینە من مردوو و ئێوە زیندوو ئاگادارین... ئەوەی سواری فرۆکە دەبێت پێی دەلێن: "بە پشتێنی کورسییەکە خۆت ببەستەوە"، ئەم ئاگادارییە لەبەرئەوە نییە فرۆکەکە بەرز دەبێتەوە، بەلکو بۆ کاتی دابەزین‌و نیشتنەوەی فرۆکەکەیە.

ئێمەیش وا تەواو بەرز بوینەتەوەو ئێستا نۆرەی دابەزین، بەلکو داکەوتنە، بۆیە دەلێم ئاگادارین، نیشانەی راستی ئەم ئاگادارییەم زۆرە، کوشتنی بە کۆمەڵ لە نەیجیریا، جەنگی

فەلەستین، دروست بونی ئیسرائیل، کێشەی قوبرس، گیروگرفتی نەوت، قڕی خواردەمەنی، تەقاندنی چەکی ئەتۆمی لە ژێر زەوی‌و ژێر دەریا، هەڵدانی ڕۆکێت بە بەهێزترین چەکی کوشندەو خولانەوەی بە دەوری زەویدا، مرۆڤی دڕندە، دڕندەیەك نینۆکەکانی ئەتۆمی‌و گازی کوشندەو ماسولکەکانی "ئوستۆڵ"ە... هتد.

شارستانێتی ماددی، زانستی لە ڕێرەوی خۆی لادا، بەڵکو زانستی کرد بە چڕنۆك‌و نینۆك‌و قەپ بۆ گیانی زاناکان.

بە راستی پێشکەوتنی ماددی شکا، وا خەریکە لەو سەرەوە دەکەوێتە خوارەوە، ئابەم جۆرە کەمدەستی ماددی دەرکەوت، چارە نییە بۆ ئادەمیزاد تەنیا گەڕانەوە نەبێ بۆ باوەڕ بە گیان‌و هەستی گیانی‌و پەنا بردن بۆ ئەوەی ماددەی دروستکردوەو بۆی راهێناوین، بەڵکو بمانپارێزێت لە جەنگی ماددەو ماددە پەرستان... بە گەڕانەوە بۆ فەلسەفەی گیانی، زانست زیاتر پەرە دەستێنێ‌و شارستانییەتی گەشەدارتر دەبێت‌و مرۆڤ دڵنیاتر دەبێت... بەڵام ئەمە دەبێ لە کوێوە دەست پێ بکات؟ لە منو تۆوە.. ئای ئادەمیزاد چەند ئاتاجی فەلسەفەی گیانییە.

ئیتر سلاوو رێزم بۆ هەموو هاوەڵەکانت،

برات م. شارەزووریی لە هەولێر

سلێمانی ١٩٧٥/٢/٢٦

بۆ نوسینەوەی ئەم نامیلکەیە کەڵك لەم کتێبانە وەرگیراوە:

دانەرەکەی	ناوی کتێب
	القران الكريم.
سيدقطب	١ـ في ظلال القران
ماموّستا شێخ موحەممەدی خاڵ	٢ـ تەفسیری خاڵ (بەرگی یەکەم)
الشيخ نديم الجسر	٣ـ قصة الايمان
عفيف طبارة	٤ـ روح الدين الاسلامي
د. مصطفى محمود	٥ـ الله
د. مصطفى محمود	٦ـ الشيطان يحكم
د. مصطفى محمود	٧ـ رأيت الله
للصف الخامس الأدبي	٨ـ الجغراقية الطبيعية
د. كريسون	٩ـ العلم يدعو للايمان
الشيخ محمد حسن آل ياسين.	١٠ـ المادة بين الأزلية والحدوث

المصادفة فى ميزان المنطق

محمد ملا صالح الشهرزوري

من مطبوعات المجمع العلمي الكردي
مطبعة المجمع العلمى الكردي بغداد – ١٩٧٦

زنجیرەی پەیامەکانی ڕێنوێن

